

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 9 Sayı: 44 Volume: 9 Issue: 44
Haziran 2016 June 2016
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

POSTMODERN SANAT EĞİTİMİ ANLAYIŞINA DAYALI ÖZNEL TARİH PROJESİNE İLİŞKİN
ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİ
STUDENTS' VIEWS RELATED TO SELF-HISTORY PROJECT BASED ON A POSTMODERN
APPROACH IN VISUAL ARTS EDUCATION

Necla COŞKUN*

Öz

Dünya savaşları, kapitalist sistemin yaratmış olduğu tüketim toplumu, teknolojik yenilikler vb. birçok etmen insanların modern dünyaya ve değerlerine karşı bir tavır oluşturmalarına neden olmuştur. Postmodernizm olarak adlandırılabilir bu tavır yerleşmiş tüm değerleri, ideolojileri ve büyük anlatıları sorgulamakta, eleştirmektedir. Sanatın değerleri de bu sorgulamadan kurtulamamıştır. Postmodern anlayışın sanatı eleştirdiği temel noktalardan biri sanatın hayattan kopuk olmasıdır. Neredeyse eşzamanlı olarak tüm alanları etkisi altına alan postmodern düşünce, görsel sanatlar eğitiminde benimsenmiş eğitim yaklaşımlarını da bu nedenlerle etkilemiştir. Teknolojik gelişmeler sayesinde herhangi bir bilginin ve haberin dünyanın her yerinde aynı anda paylaşılabilmesi ve günümüzde farklı kültürlerin aynı coğrafya üzerinde birlikte yaşamaları gibi nedenlerle eğitimde, özellikle görsel sanatlar eğitiminde çokkültürlülük olgusuna, sanatsal ifade araçlarını zenginleştirmek için disiplinlerarası etkileşime, eleştirel düşünce becerilerini geliştirmede görsel kültür incelemeleri ve uygulamalarına yer verilmelidir. Bu durum görsel sanatlar eğitimi alanındaki paydaşların rollerinde, ders programlarının içeriklerinde, öğretim yöntemlerinde, öğretim ortamlarında farklı yeni yaklaşımların izlenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu açıdan eğitim sürecindeki paydaşlardan biri olan öğrencilerin görsel sanatlar eğitimi konusundaki görüşleri önemlidir. Bu nedenle araştırmanın amacı A/r/tography yöntemiyle gerçekleştirilen "Öznel Tarih Projesi" kapsamında öğrencilerin, kültürel değerleri araştırarak, tarihsel olayları sorgulayarak, disiplinlerarası ilişkilerden ve çağdaş sanat yaklaşımlarından yararlanarak oluşturdukları çalışmaların yer aldığı öğretme-öğrenme süreci hakkında görüşlerini belirlemektir. Araştırma 2012-2013 yılları arasında resim anasanat atölye dersinde gerçekleştirilmiş, veriler bu sürecin tamamına katılan altı öğrenciyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla elde edilmiş ve yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda öğrenciler çalışmalarında görsel kültür imgeleri ve nesnelere kullandıklarını, yerel değerlerden etkilendiklerini, disiplinlerarası ilişkilerden faydalandıklarını, farklı kültürlerle ilgili araştırmalarını görsellere yansıttıklarını, dışavurum aracı olarak belli nesnelere ve kavramları metaforik bağlamlar içinde kullandıklarını, öğrenci merkezli böyle bir yaklaşımın onlar üzerinde olumlu etkiler bıraktığını ifade eden görüşler bildirmişlerdir. Ayrıca yapılan bu çalışmanın öğretmenlik deneyimi anlamında onlara katkı sağladığını ve örnek teşkil ettiğini belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Postmodernizm, Sanat Eğitimi, Öğrenci Merkezli Eğitim, Öznel Tarih.

Abstract

Many factors including the World Wars, consumption society as a product of the capitalist system, and technological novelties have been influential in development of attitudes by human beings against the modern world and its values. This thought system, i.e. postmodernism, encompasses questioning and criticism of all established values, ideologies, and grand narratives. Values and norms of art itself, couldn't escape from this criticism. One of the basic elements of postmodern art criticism is that art became detached from life. Having almost simultaneously influenced all the fields, postmodern thought also affected the educational approaches as adopted in visual arts education. Multiculturalism should be involved in education, and especially in visual arts education, since thanks to the technological advancements any information or news can be simultaneously shared throughout the entire world and that different cultures cohabit the same geographic allocation. In addition, interdisciplinary interaction should be involved too in order to enrich the instruments of artistic expression. Last but not least, visual culture studies and practices should also be involved so as to develop critical thinking skills. This would require adopting different and new approaches as regards the respective roles of the stakeholders, curriculum contents, teaching methods, and teaching environments in the visual arts education field. In this context, the views of students, as stakeholders within the education process, are important. Therefore the aim of the present study is to investigate the views of students' related to learning-teaching process through their own art works based on their research on cultural values, questioning, interdisciplinary relations, and contemporary art approaches, created in the context of "Self-History Project" conducted within A/r/tography. The study was conducted between 2012 and 2013 Painting Studio, and data were collected and interpreted from six students who involved in the entire process, by semi-structured interviews. As a result of the study, the students reported that they used visual culture images and objects in their works, that they were influenced by local values, that they made use of interdisciplinary relations, that they reflected their research on different cultures on visuals, that they used certain objects in their metaphorical contexts as an instrument of expression, and finally that they were positively impressed by such a student-centered approach. The students also stated that the Project was contributed to enhance their teaching experiences and served as a teaching model.

Keywords: Postmodernism, Art Education, Student-Centered Education, Self-History.

1. GİRİŞ

Modern sanat genel olarak sosyal bağlamdan özerk bir yapı oluşturma eğilimi içinde olmuştur. Buna karşın daha 1900'lerin başında modernizmin içinde çatlaklar kendini Dada hareketiyle göstermeye

* Doç., Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, ncoskun@anadolu.edu.tr

başlamıştır. Modernizmin sanat ve estetik anlayışı, yüzyılın içinde bulunduğu durum (iki dünya savaşı ve kapitalist sistemin çalışma şartları, sosyal adaletten yoksunluk vb.) düşünüldüğünde, sanatçıların ve anlamdan kendini soyutlamasına, sanatçıların sanat ve estetik kavramlarını sorgulamalarına neden olmuştur. 'Sanat öldü yaşasın sanat' gibi kafa karıştırıcı söylemlerle insanları sarsmaya, sorgulamaya davet eden eylemlerde, söylemlerde bulunmuşlardır. Avangart sanat yaklaşımlarının kendine meşru bir ortam edinebilmesi ise ancak 1960'larda mümkün olmuştur. Sanattave toplumsal yaşamda yaşanan değişimler sanatın öğretiminde de farklı yaklaşımların benimsenmesine neden olmuştur.

21. yüzyılda yaratıcı, esnek, farklı şartlara ve küresel dünyaya uyum sağlayabilen, yenilikçi bireylere duyulan ihtiyaç nedeniyle Avrupa, Amerika ve Asya'da eğitim politikalarında sanat eğitiminin yeri yeniden gözden geçirilmektedir (Ece, Fazlıoğlu Akın, 2015: 6). Türkiye'nin bu konuya bakışı ise 2006 Görsel Sanatlar dersi öğretim programında şu şekilde ifade edilmiştir:

Günümüz bilişim çağında yaratıcı, girişimci, sorun çözücü, bilgiyi yapılandırıcı ve dönüştürücü bireylere gereksinim duyulmaktadır. Bu bağlamda, özellikle çoğu gelişmiş ve kimi gelişmekte olan ülkelerde yapılandırmacılık tanımlamasıyla öğrenci merkezli yeni bir eğitim uygulama modelinin yaşama geçirildiği gözlenmektedir (MEB, 2006: 7).

Yapılandırmacılık yaklaşımı görsel sanatlar eğitimi nitelikleri açısından günümüzde önemini korumaktadır. Böyle bir yaklaşımın öğretim-öğrenme sürecinde etkin bir şekilde yansıtılabilmesi için öğrenci merkezli eğitim yöntemlerinin benimsenmesi gerekmektedir. Öğrenci merkezli stratejiler, öğrencilerin kendi öğrenmelerinden sorumlu olmalarını, araştırma yapabilmelerini, sorgulama becerilerini geliştirmelerini, bilgiyi düzenleme ve yaşama geçirebilme alışkanlıklarını kazanabilmelerini sağlayan stratejilerdir. Öğretmenler ancak öğrencilere bilgiye ulaşma yollarını göstermede rehberdir ve öğrenci bilgi aktarılan değil bilgiyi yapılandıran bir bireydir (Coşkun, 2011: 206).

Bu çalışmada öğrenci ve proje merkezli öğretim modeline bağlı olarak resim anasanat atölye dersinde bir dizi etkinlik 'Öznel Tarih Projesi' kapsamında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın temel amacı Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Resim-İş Öğretmenliği Programı'nda Resim Anasanat atölye dersine devam eden 6 öğrencinin, gerçekleştirdikleri postmodern eğitim anlayışına dayalı uygulamalara ilişkin görüşlerini belirlemektir. Bu kapsamda veriler, atölye öğrencileri ile gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış görüşmeler yoluyla elde edilmiştir.

1.1. Görsel Sanatlar Eğitiminde Öğrenci Merkezli Yaklaşım

Toplumsal yapıdaki değişim ve gelişmeler eğitim sistemlerinde yeni yaklaşımları gerekli kılmaktadır. Teknolojik alandaki ilerlemeler, insanların dünyaya bakış açılarındaki, değer ve inanç sistemlerindeki değişimler modern dönemin akılcı, pozitivist ve mutlak değerlere yönelik yaklaşımıyla uyum sağlayamamaktadır. Bu nedenlerle eğitimde de etkisini gösteren Postmodern yaklaşımlar, pozitivist felsefe ve gelenekten farklı olarak görecelik anlayışını öne çıkarmaktadır (Özsoy, 2007: 33).

Postmodernizm belli bir düşünce sistemine, amaca veya perspektife sahip entelektüel bir anlayış değildir ve bir otorite olarak kabul edilen bir sözcüsü yoktur. Bunun nedeni Postmodernizm hakkındaki düşüncelerin felsefeden, kültür araştırmalarından, coğrafyadan, sanat tarihinden birçok disiplinden bilgilerin biraraya getirilmesinden oluşturulmasıdır (Ward, 2014: 3). Postmodernizm ile birlikte egemen düşüncelerin, büyük söylemlerin, mutlak doğruların yerini öznenin merkezde olduğu, çoğulcu ve yorumlayıcı bir anlayışın aldığı görülmektedir. Bilimde nesnel bilgi üretme gibi bir şeyin var olmayacağı bilimsel sürecin dünyanın ve bireylerin göreceliliğini temel alan bir süreç olduğu vurgulanmaktadır. Bireyler belli bakış açılarına sahip oldukları için bilgiyi, öznel katkılar sonucunda yorumlamakta ve anlamların yaratılma sürecine etkin şekilde katılmaktadırlar (Yıldırım, Şimşek, 2006: 28-29).

Benzer şekilde sanatı belli bir düşünsel dizgenin somutlanması olarak gören kavramsal çalışmaların, çağın sanat yapma edimindeki yeri göz önüne alındığında da sanat eğitimi sürecindeki düşünsel- yorumsal yaklaşımlara ne denli ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır (Şahiner, 2002: 83).

Postmodern süreçte sanatın çok yönlü, çok dilli yapısı; deneyimi öne alan ve seri üretim nesnelere üzerinde Post-Duchampyen bir 'yapmama kültürü'nü benimseyen uygulamaların, dahası nesneyle sonuçlanmak zorunda olmayan, dilsel, performatik ve kavramsal önermelerin, teknolojik yeniliklerle uzam ve zaman algısında köklü değişimler sunan sofistike düzeneklerin tümünü birden içeren parçalı, karmaşık ve eklemlili bir yapılaşmayı görünüyor (Şahiner, 2008: 12).

Genel çerçeveler çizmekten kaçınılan, tekil değil çoğul anlam, doğru ve gerçekliklerden bahsedilen bir dönemde eğitimsel yaklaşımların da sınırlarının esnek olması, bireysel ihtiyaç, ilgi ve yetenekleri karşılayabilen bir yapıda olması gerekmektedir. Erdağ Aksel (2002: 21) bu konuda şunları söylemektedir:

Sanat eğitiminde 'tek doğru yol budur' yaklaşımından uzak durmak gerektiğini düşünüyorum. Biraz daha açarsam; herhangi bir tek doğru yol, ya da herhangi bir tek iyi yöntemle kuşkuyla yaklaşıyorum. Sanat uzun zamandır farklı biçimlerde ve yöntemlerle öğretiliyor ve belki de en sağlıklı bu. Çok farklı ve çeşitli biçimlerde

öğretilmesi. Eğitimi aynılaştırma, eşitleme, ya da standartlaştırmaya yönelik çabaları sanatın farklılıkları öne çıkaran doğasına aykırı buluyorum.

Sanat-yaşam bağlantısının kurulamadığı, alışılmış, tarihsel bir noktaya demir atmış gelenekçi bakış açılarına sahip sanat eğitimi yaklaşımlarının, çağın, bireylerin, sanatın kendi özünün ihtiyaçlarına bakılmaksızın tekrarlandığı bir eğitim anlayışının öğrencilerin geleceğe ilişkin planlarını olumsuz anlamda etkilediği görülmektedir (Şahiner, 2002: 79).

Sanat eğitimi kurumlarında öğrencilere disiplinlerarasılık, görsel kültür gibi yeni ve farklı eğitim yaklaşımları üzerinden çeşitli kuramsal ve uygulamalı deneysel çalışmalar yapma fırsatı verilmesi, bu uygulamalarda öğrencilerin farklı şeyler yakalayabilmeleri için en uçta, keşfedilmemiş bölgelerde dolaşmalarına olanak tanınması yaratıcılık eğitimi açısından önemlidir. Bu nedenle hem atölye hem de kuramsal derslerdeki dokunulmazlık kazanmış içeriklerin katılımcı bir şekilde açılması, dokunulması ve tartışılır hale getirilmesi gerekmektedir. Daha sonra bu deneme ve uygulamalardaki başarı ve başarısızlıkların takip edilmesi, başarısız olunan noktaların kaynaklarının belirlenmesi, hem genel anlamda sanat eğitimi anlayışında, hem de ders içeriklerinde gerekli değişikliklerin yapılması dinamik bir eğitim sisteminin oluşmasında etkili olacaktır (Aksel, 2002: 16).

Bireyin yaratıcı yönde kısıktırılması iki aşamada oluşabilir. Birinci aşamada öğrencilerin farklı malzemelerin doğalarını keşfetmelerine, bunları yeni ilişkiler içinde tasarımlarına yönelik öğrenim süreçleri planlanabilir. İkinci aşamada ise tasarım sürecinde sorunlar yaşamalarına izin verilmelidir. Böyle bir yaklaşım kimi estetik kuralların formüle edildiği ve benzer eğitim süreçleriyle yönlendirildiği eğitim modellerinden daha yaratıcı ve katkı sağlayıcı olacaktır. Bu şekilde öğrenciler kendi öğrenmelerinden sorumlu olabilirler, karşılaştıkları problemlerin çözüm yöntemlerini kendileri geliştirebilirler, çözümün yeterli olmadığı yerlerde yeni araştırmalar, sorgulamalar yapma gereği hissedebilirler. Problemleri çözmekten ziyade problemlerle karşılaşma fırsatı yaratmak öğrencilerin öğrenmelerinde daha etkili bir yöntem olabilir (Şahiner, 2002: 81- 82).

Sonuç olarak, yaratıcılık nesnel bir gerçekliğe karşı gelen öznel deneyimi ifade etmektir (Mac Leish, 1961: 18; Akt: May, 2008: 100). Bu nedenle sanat ve tasarım çalışmalarındaki süreç öğrencilerin kendi dünyalarıyla karşılaşmalarını sağlayan içsel bir yolculuğu içermelidir.

1.2. Görsel Sanatlar Eğitiminde Disiplinlerarasılık

Günümüz sanatı incelendiğinde birçok farklı malzemenin ve ortamın birlikte kullanıldığı gözlenmektedir. Deleuze'a göre sanatla uğraşan bir bireyin ortaya koyduğu sanat eseri toplumun yanı sıra sanata da müdahale etmeli, eserin içinde yer aldığı kültür ve durumla birlikte malzemenin kullanımını da sorgulamalıdır (Sutton-Jones, 2014: 97). Bu nedenle görsel sanatlar eğitiminde var olan disiplin alanlarının birbiriyle geçişken şekilde ele alındığı, öğrencilerin eğitimlerini kendilerinin şekillendirebildiği bir eğitim sisteminin kurulabilmesi, yaratıcı düşünceler geliştirebilmeleri dolaylı olarak da sanatı, toplumu ve kültürü sorgulayabilmeleri sağlanabilir (Şahiner, 2002: 81).

Resim anasanat atölye dersinde yürütülen Öznel Tarih Projesi'nde bu gerekçelerden yola çıkılarak çağdaş sanat yaklaşımlarından yararlanılmış; reklamcılıkta kullanılan maketlerle oluşturulan çalışmalar ya da doğrudan nesnelere kendilerinin mekânlara düzenlenmesi şeklinde yerleştirme denemeleri yapılmış, sergi mekânına ses efektleri verilmiş, izleyici katılımının sağlanmasına yönelik çalışmalar planlanmıştır. Tuval üzerindeki uygulamaların bazılarında görsel kültür imgelerinden yola çıkılarak tasarımlar oluşturulmuştur. Tüm bu çalışmalarda malzeme ve teknik olanaklar öğrenciler tarafından tüm olasılıkları içinde denenmeye çalışılmıştır. Böylece öğrenciler edebiyat, tarih, felsefe, psikoloji, sosyoloji ve inanç sistemleri gibi diğer disiplin alanlardaki verileri öznel bakış açılarıyla buluşturmaya, 'nesnel bir gerçekliğe karşı gelen öznel deneyimi' (Akt: May, 2008: 100; Mac Leish, 1961: 18) yakalamaya çalışmışlardır. 'Yaşamsal karşılığı olmayan ya da daha doğru bir deyişle içsel bir zorunluluk içermeyen bir şeyin sanat olamayacağı gibi, yaratıcılık da bilindik kalıpların tükenmiş enerjisiyle gerçekleştirilemez' (Şahiner, 2002: 83).

Görsel sanatlar eğitiminde Bütüncül Sanat Öğretimi Program Modelleri arasında yer alan Disiplinlerarası Program Modelinde "postmodern birleştirme" anlayışı kapsamında öğretim- öğrenme sürecinde yaşamın içinde var olan konular, sorunlar, yaşantılarla ilgili olaylar, olgular etkindir. Bu anlayışta yürütülen programlarda kültürel ve tarihsel konulara yaklaşımın bireysel ve toplumsal açıdan anlamlar içermesi beklenmektedir. Bu programda öğrencilerin, bilgiyi doğal ortamında elde etmesi ve yorumlaması gerekir (Akt: Kırısoğlu, 2009: 75; Beane, 1995).

Bütüncül Sanat Öğretimi Program Modellerinden Proje Merkezli Programın öğretme- öğrenme sürecine katkıları şunlardır:

- 1- Öğrencilerin yeteneklerini ortaya çıkarabilmelerini sağlar.
- 2- Öğrencilerin belli bir problem çerçevesinde problemle ilişkili konu, kavram ve teknik açıdan derinlemesine düşünmelerini ve ayrıntılı araştırmalarını sağlar.

- 3- Öğretim yaklaşımı olarak geleneksel öğretmen merkezli yaklaşımdan uzaklaşılmasına öğrenci merkezli yaklaşımın izlenmesine olanak verir.
- 4- Öğrencilerin kendi öğrenmelerinde sorumlu olmalarını yani “öğrenmeyi öğrenme” konusunda farkındalık kazanmalarına olanak tanır.
- 5- Sanat eğitiminin ayrılmaz parçaları olan kuramsal bilgi ile uygulama arasındaki bağlantıları deneyimleri sonucu elde etmelerine yardımcı olur (Kırıoğlu, 2009: 81).

Resim anasanat atölye dersinde gerçekleştirilen Özel Tarih Projesi’nde merkezde öğrencinin yer aldığı bir eğitim yaklaşımı izlenmeye çalışılmıştır. Tüm bu proje sürecinin sonunda ortaya çıkan ürünler ile karma ve kişisel sergiler düzenlenmiştir. ‘Uygulama ve ürün aynı zamanda sürecin sonucu ve bu sonucun görselleşmesidir’ (Kırıoğlu, 2009: 83).Özel Tarih Projesi sonucunda ortaya çıkan ürünler ve sergiler, öğrencilerin her birinin ayrı bir birey ve ayrıbir sanatsal kimliğe sahip olduğunu göstermektedir.

1.3. Görsel Sanatlar Eğitiminde Görsel Kültür Uygulamaları

Özel Tarih Projesi kapsamında bireysel ve kültürel kimlik göstergeleri olan sanatsal çalışmalarının tasarlanma aşamasında öğrenciler, geçmişlerine ait görselleri araştırırken görsel kültür imge ve nesnelere yararlanmışlardır. Örneğin tüketim nesnelere ambalajlarından, gazoz kapaklarına; albümlerdeki fotoğraflardan ev dekorasyonuna; televizyondaki dizilerin karakterlerinden sosyal medyadaki haberlere kadar varan bir görsel kültür çeşitliliği çalışmaların ana kaynağını oluşturmuştur.Öğrenciler bu görsel kültür imge ve nesnelere kültürel kimliğin bir parçası olarak çalışmalarına aktarmaya çalışmışlardır.

Görsel kültür imge ve nesnelere yararlanılarak oluşturulan çalışmalarda öğrencilerin, sorgulayan ve eleştiren bir yaklaşım içinde olmaları önemlidir (Kırıoğlu, 2014: 10).Çünkü ‘her imgede bir görme biçimi yatar’ (Berger, 1990: 10). Yağlıboya tablolardan reklam fotoğraflarına, sosyal medya görsellerinden mobilyalara, vücut dövmelelerinden mimariye insan tarafından belli işlevsel ya da estetik amaçlarla üretilmiş görsellerin, insanın yaşam tarzını ve kimliğini etkileyen bir güce sahip olması (Barnard, 2002; Leppert, 2002) görsel sanatlar eğitiminde bu konuda farkındalık kazandırmaya yönelik bir yaklaşımın izlenmesini zorunlu kılmaktadır.

2. BULGULAR VE YORUM

Araştırma Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü’nde 2012-2013 öğretim yıllarında açılan resim anasanat atölye derslerini alan altı öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Veriler yarı yapılandırılmış görüşmelerle elde edilmiş ve bulgular “Projenin Güdölemeye Etkisi”, “Çalışmaların Temelindeki Ortaklıklar” ve “Çıktılar” olarak üçtema altında toplanmıştır.

Tablo 1: Postmodern Eğitim Anlayışına Dayalı Özel Tarih Projesine İlişkin Öğrenci Görüşleri		
<p>ProjeninGüdölemeye Etkisi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Heyecan Verici • Farklılığın Yarattığı Zenginlik • Karmaşık Çıkış Yolu • Sanatçılar Gibi • Açık Yapı • Hassasiyetleri Konu Etme • Alışkanlıkları Kıran • Sorgulama Temelli 	<p>Çalışmaların Temelindeki Ortaklıklar</p> <ul style="list-style-type: none"> • Çağdaş Sanat Yaklaşımlarını Deneme • Anıların (Belleğin) Etkisi • Disiplinlerarasılıktan Yararlanma • Fotoğrafların Araçsal Kullanımı • Zamanın Sorgulanması • Mekânın Sorgulanması • Kendilerini Yansıtan Nesnelere Kullanımı 	<p>Çıktılar</p> <p>Öğrenciye Yönelik Olanlar</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kendini Tanıma ▪ Çalışmaları İçselleştirebilme ▪ Öğretmenlik Deneyimine Etkisi ▪ Motivasyonu Sağlama ▪ Farkındalık Oluşturma ▪ Eleştirel Bakma <p>Derse Yönelik Olanlar</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Süreklilik İçermesi ▪ Dersler Arası Etkileşim <p>Dersin Paydaşlarının Etkileşimi</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Öğretim Elemanının Öğrencilere Rehberliği ▪ Öğrencilerin Birbirlerine Etkisi

Görsel 1. Arzu, yerleştirme, “Kunduralar”

Projenin Gdlemeye Etkisi

"Projenin Gdlemeye Etkisi" temasına bağlı olarak öğrencilerin görüşleri; heyecan verici, farklılığın yarattığı zenginlik, karmaşık çıkış yolu, sanatçılar gibi, açık yapı, hassasiyetleri konu etmek, alışkanlıkları kıran ve sorgulama temelli olarak sekiz başlıkta açıklanmıştır.

"Heyecan verici" olduğuna ilişkin görüşler:Bu konuda görüş bildiren öğrencilerden Bahar ve Eda znel Tarih Projesine başlarken kendilerini bu konunun nasıl heyecanlandırdığını, nasıl şaşırduklarını ifade eden görüşler bildirmişlerdir.

Bahar, ğretim elemanının kendilerine sorumluluk vermesini ve heyecan yaratan farklı bir konuyla yönlendirmesini olumlu şekilde değerlendirerek: *Bu çalışmayı bize en başta söylediğiniz zaman, ... ben heyecanlandım. Çünkü kendi açımızdan kendi kendimize konu bulmaya çalıştığımızda insan böyle bir bocalamaya düşüyor ne yapsam daha iyi olur, ne yapmalıyım ...birinin bir tarafa doğru yönlendirilmesinde benim kendi açımdan ihtiyacım vardı. Ayrıca değişikte bir konuydu. Heyecanlandırıcı bir konuydu. Hakim olabileceğimiz bir konu olduğunu düşünüyorum çünkü kendimizle alakalı en başta (G1. 7- 13 st.) demiştir.*

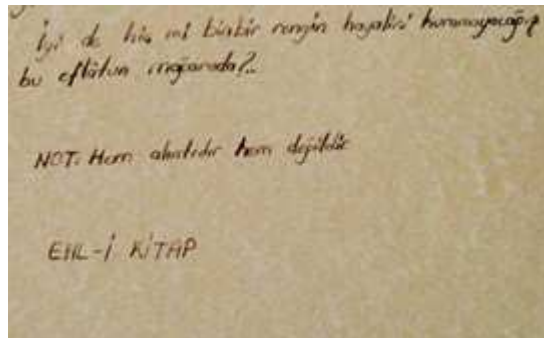
Eda ilk başta diğer uygulamalı derslerdekine benzer bir konunun verilip çalışılacağını düşündüğünü farklı bir çalışma olacağını düşünmediğini şu görüşleriyle açıklamaktadır: *Bu çalışmayı bana arkadaşım haber vermişti 15 tatil öncesinde. Daha sonra getirdik malzemelerimizi bi takım materyallerimizi fakat ben bunun hani açıkçası çok fazla böyle enteresan bi konu olduğunu düşünmemiştim. Yani bi konu verildi bu konu üzerinden bi şeyler yapıcaz ama çok da enteresan bi şey değil gibi gelmişti. Geldik derse başladık materyallerimiz hakkında konuşmaya başladıkça ben bunun aslında ne kadar geçmişinin insanın çocukluğunun o anki veya geleceğindeki hayatını ne kadar aslında etkilediğini düşünce yapısını ne kadar hani çevrelediğini düşünmemiştim.... Size gösterdiğim eskizler arasından benim konum olarak sememi önerdiğiniz konuyu düşününce ben çok da öznel geçmiş tarihimle bi alakası olduğunu düşünmemiştim mimari(G5. 10- 19 st.).*

Bu görüşlere dayalı olarak, uygulamalarda öğrencilerin kendi deneyim ve yaşantılarının göz önünde bulundurulması ve onlara rehberlik yapabilecek konuların dikkate alınması gerektiği söylenebilir. Aynı konu, teknik ve yöntemler öğrenciler için bir süre sonra sıkıcı olabileceği için yeni ve farklı bakış aılılarıyla oluşturulmuş uygulamalar planlanmalıdır.

"Farklılıkların yarattığı zenginlik"e ilişkin görüşler: Öğrencilerin bu çalışmayla ilgili olarak özellikle üzerinde durdukları konu her birinin farklı kimliklerle ortaya çıkmaları ve bunları sanatsal üretimlerine yansıtmaya çalışmaları olmuştur.

Gaye, znel tarih projesinin düşünsel yapılarına ve kimliksel özelliklerini yansıtılabilmelerine etkisini şu şekilde ifade etmiştir: *Evet sınıf içinde zaten şey beyni artık açılmış insanlar var mı desem nasıl desem bilmiyorum beğeniyorum hepsinin çalışmalarını... Farklı... evet hepimiz birbirimizden çok farklıyız bence en önemlisi buydu... birbirimize benzemedik hiçbir zaman... Çok farklı çalışıyoruz benim hoşuma giden bi şey atölye o yüzden hep devam etsin isterim(G3. 317- 331st.).*

Bahar da öznel tarih projesinin kimliksel özelliklerin, yaşantıların ve değer verilen şeylerin farklılığının fark edilmesine ve bunların atölyede birbirlerini tanınmalarına yardımcı olmasına yönelik görüşlerini şu şekilde belirtmiştir: *ok farklı alanlara dağılabildik, blnebildik... Farklı alanlardan kastım öznel tarihimiz en başta herkesin kendi bir zneli var. 10 kişi işek, 10 farklı yaşantı var bir kere. Bir de kendi içimizde farklı yaşantılar var. Herkesin değer verdiği şeyler farklı.... İzlerini silemediğimiz olaylar olmuş. Çok zengin bir konuydu bence, çok zengin bir konu olduğunu düşünüyorum(G1. 14- 21 st.).Hocam hani biz burada toplandık ama farklı, farklı illerden geldik. Hepimizin aslında içinde büyüdüğü ortam, aynı ülke olsa da, farklı. Yani benim 45 km temde en yakın arkadaşım. Aynı ildeyiz, aynı liseyi okuduk, aynı evde kalıyoruz. Yemek yapıyoruz yaptığımız yemek bile değişiyor inanın.... Çok zengindi biz bunun avantajını yakaladık aslında bu çalışmayla birlikte. Mesela ben işte mimari çalışan arkadaş vardı Eda o ondan etkilenmiş. Çocukluğundan beri mimariden etkilenmiş onu yapıyor... bana göre o kadar dikkat çekici değil mimari eserler....Yani resim yapacak kadar bir etki yaratmıyor(G1. 497- 509 st.)*

Görsel 2. Eda, kişisel sergisindeki bir yazıdan detay

Öğrencilerin znel tarih projesinin resim atölye dersinde uygulatılma amaçlarından biri olan farklı kimliklerin yaratmış olduğu zenginliği fark edebildikleri görülmektedir. Ayrıca birbirlerinin

çalışmalarını değerlendirebilmelerini ve takdir edebilmelerini sağladığı söylenebilir. Sanatsal çalışmalarındaki farklı bakış açıların göstermesi açısından da bir kazanım olduğu ifade edilebilir.

“Sanatçılar gibi” ye ilişkin görüşler: Öğrenciler öznel tarih projesinde sanatsal çalışmalarını yaparken sanat tarihindeki sanatçılar gibi çalıştıklarını görüşmelerinde ifade etmişlerdir.

Sanatçıların çalışmalarının teknik farklılığı üzerinde duran Bahar, sanatçılar gibi olmaya ilişkin şunları ifade etmiştir: *Son sınıfa yaklaştık, yani resmin temel tekniklerini öğrenmiştik artık yani. Öğrendiğimiz şeyleri gösterme zamanımıza gelmişti biz o çalışmanın başladığı zaman kendimizi göstermemizin zamanıydı yani. Çalışmaların iyiliği hem bu tekniğe artık hâkim olmaya başlamaktan geçti. Aynı zamanda da orijinal şeyler çıktığını düşünüyorum... Çalışmaların iyiliği mesela hani ressamalarda da incelediğimiz zaman görüyoruz ki kendilerini yansıtıyorlar. Mesela Picasso o daha öncesi yoktu, onun ele aldığı bir şeydi. Mesela Van Gogh o onun tekniği idi. Biz onları o şekilde tanıyoruz. Bunlarda bizimdi işte... Yani o Picasso, o Van Gogh, bu Arzu, bu Bahar, bu Ayça... (G1. 45- 55st.).*

Bahar ayrıca sanatçıların yaşadıkları çağdan olaylardan nasıl etkilendiklerini ve bunları çalışmalarına nasıl aktardıklarını araştırmıştır. Bu örneklerden yola çıkarak kendi ifade biçimini bulmaya çalıştığını belirten görüşler bildirmiştir: *Öznel tarihimize paralel olarak işte Türkiye’de, dünyada, sanat tarihinde olan olayları araştırdık, inceledik. Mesela örnek vermek gerekirse 99 yılında ben neredeydim? 99 depremi oldu, 99 yılında sanat ne noktaya gelmiş, hangi ressam neler yapmış, değerlendirmeler neler? Bunları paralel olarak inceleme fırsatı bulduk. Ben kendim bunu söylemek gerekirse birde şey durumuna dikkat ettim, hani sanatçılar tabii ki dikkatimizi çekiyor, sanatçılar günün şartlarından nasıl etkilenerek konu ediniyorlar? Buna dikkat ettim. Aynı zamanda daha kendi açımdan düşünenecek olursam ileriki çalışmalarda yer alacak olaylar tarihte nasıl sıralanmış ya da hangi olaylar, hangilerini takip etmiş. Bunları görmemiz açısından çok olumluydu bence. Çünkü kimse... kimseden bağımsız değil. İşte çevreden, siyasi olaylardan da bağımsız değil. Hani İstanbul’da ki bir siyasi olayda ya da Ankara’daki bir siyasi olay belki ben görmedim, duymuyorum ama etkilerini hissediyoruz dolaylıda olsa, insanların yaşantısında bu tür olayların ufakta olsa izleri var, etkilenmişlikleri var....Yaptığımız çalışmaların analizine inmekte daha bilinçli olabiliyoruz.... Mesela 80’li yılları düşünenecek olursak daha bu olaylar etkiliydi.... Aynı zamanda bu tarihle de bağlantılı aşlında yaptığımız çalışma. Bizi oluşturan şeylerden biri de çevremiz olduğunu düşünüyorum. Tarihin bizdeki etkilerinin olduğunu düşünüyorum (G1. 59- 80st.).*

Ayça ise görüşmede kendi geçmişi yanında tarihin çok uzun bir geçmişe sahip olduğunu ancak kendi tarihinin de önemli olduğunu ifade etmiş ve Frida örneğini vermiştir: *Tarih dediğiniz aşlında çok geniş kapsamlı. Hani sonuçta milattan öncesi de vardır sonrası da vardır, günümüz tarihi de var. Ama benim açımdan bakacak olursak 20 yıllık bir tarihim var benim. Ama bu benim tarihim....Başkaları için bir şey ifade etmese de benim için ifade ediyor.... değerlendirecek olursam....herkes kendini yansıtmış mesela... Meksikalı bir tane kadın vardı... Frida mesela kendi geleneksel yapısını yansıtmış dünya tanımış... kendimizden yola çıkmak, bizden bir şeyler katmak (G4.296- 317st.).*

Görsel 3. Ayça, kağıt üzerine karışık teknik, “Zaman III”

Sanat tarihindeki bilgiler ışığında sanatçıların çalışma şekilleri ve çağlarından etkilenme durumları analiz edilerek, öğrenciler kendi çalışmalarında da benzer yolları deneyip çalışmalarını oluşturmaya çalıştıkları görülmektedir. Atölye derslerinde sanatçıların yaşam felsefeleri, sanat anlayışları, teknik anlamdaki ifade biçimlerinin yanı sıra edebiyatçıların eserleri, filozofların fikirleri, sosyologların, psikologların ve bilim insanlarının çalışmaları yani farklı disiplin alanlarındaki bilgiler de araştırılmalı ve tartışılmalıdır.

“Karmaşık çıkış yolu”na ilişkin görüşler: Öğrenciler resim anasanat atölye derslerinde özgün çalışmalara başlangıç sürecinin kendilerinde yaratmış olduğu kaygıyı ve öznel tarih projesiyle bu durumu nasıl çözümlenmeye çalıştıklarını ifade eden görüşler bildirmişlerdir.

Ayça, öznel tarih projesinin sanatsal çalışmalarında bir çıkış sağladığını şu sözlerle açıklamıştır: Biz kendi çalışmalarımız açısından hani nasıl başlayacağımızı bilemiyorduk. Yani bu şekilde bir şeyden çıkmamız, işte tarih konusu olsun, kendi hayatımız olsun bence çok iyi oldu diye düşünüyorum. Onun dışında bize en azından yol gösterdiğini düşünüyorum kendi gelişimimiz açısından, çünkü bocalayacaktık, hani ne yapacağımızı bilemeyecektik, iyi oldu yani çıkış noktası gibi bir şey oldu(G4. 10- 14st.). Ayrıca bu sürecin zorlayıcı olduğunu da ifade etmiştir: İlk başta hani nasıl bir şey ortaya çıkacağını bilmediğim için, çok bocaladığımı düşünüyorum. İşte tatilde araştırmalar olsun, ne yapacağımı bulamadım o olsun, beni çok yordu biraz yani. Çünkü kafa karıştırıcı bir durum oldu. Ondan sonra ama devamı geldi, işte resimlerffotoğrafları kastediyor] buldum, kendi öznel hayatımdan bir şeyler buldum. İşte elbise olsun, doküman olsun bir sürü şeyler buldum onlarla ilgili işte eskiz süreci geldi...(G4. 23- 27st.).

Resim yaparken ya da farklı sanatsal çalışmalar yaparken belli bir problemden yola çıkmanın önemini kavramış olan Ayça öznel tarih projesinin bunu nasıl sağladığını görüşmede şu şekilde ifade etmiştir:Siz bu konuyu verdiniz aslında iyi oldu, kendimize işte bir sorun edindik. Bütün hocalarımın söylediği şey bu. Bir sorununuz olsun ki onu yansıtmıyordunuz işte Işık Hoca olsun, Nazik hoca olsun, siz olun mesela. Hep aynı şeyden bahsettiniz(G4. 282- 285st.).

Damla ise yaşamı iyi gözlemlemenin sanat çalışmalarında yol gösterici olabileceğini ifade etmiştir:Oturup, düşünüp bakıyorsun yani öyle kendine sen bir anda büyümüşsün... Yani hayatın böyle ne kadar çabuk geçtiğini fark ediyor insan... o süreçte bilgi toplarken ...mesela böyle hani o Madımak Otelinin yanması falan. Sürece baktığımda böyle birçok olay olmuş Türkiye’de. Mesela biz zorlanıyoruz ya hani bir ne yapsam, ne yapsam. Aslında böyle bir şeyleri araştırmaya başladığında birçok şey çıkıyor (G6. 62- 70st.).

Bahar,Öznel Tarih Projesinde başlangıcın zorlayıcı olduğunu fakat kısıtlayıcı bir konu olmaması ve yapmak istedikleri çalışmalara kendilerinin karar vermesinin çıkış yolu bulmalarında yardımcı olduğunu şu şekilde açıklamaktadır:Kişisel kazanım olarak en başta konu açısından değerlendirmek istiyorum bunu. Konuyu siz bize bıraktınız. Biz kendi yapmak istediğimizi yaptık elbette ama yani dediğim gibi insan böyle bir zaman bocalıyor, ne yapacağımı şaşırıyor. O noktada benim için çok iyi bir çıkış yoluydu, çözüm yoluydu diyebilirim... bir yönlendirmeniz olmasa bu karmaşa bir süre daha devam edecek. Belki zaman kaybı olacak. Hem ayrıca kısıtlayıcı bir konu değil, yani bir öğretmenin bir öğrencisine konu verip onu yönlendirmesi çok doğru gibi bir şey görünmüyor ama şu açıdan çok faydalıydı, herkes ne yapması gerektiğine kendi karar verdi. Bende kendi yapmam gerekene kendim karar verdim(G1. 105- 112st.).

Sanat atölye derslerinde öğrencilerin kendi sanatsal ifade biçimlerini oluşturabilmelerinde öğretim elemanının izleyeceği yöntem öncelikle sorgulama temelli olmalıdır. Bu öğrencilerin önce kafalarının karışmasına neden olabilir ancak bu istenen bir durumdur çünkü çözüm arayışları kendi ifade biçimlerini oluşturmalarında etkili olacaktır. Ayrıca atölye derslerinde verilen konuların, sanatın öğretimindeki yaklaşım ve yöntemlerin öğrencileri kısıtlayıcı değil çıkış yolu bulabilmelerine olanak verici esneklikte olmalıdır.

“Açık yapı” ya ilişkin görüşler: Öznel Tarih Projesinin kişiyi ele almasıyla sınırlı, tarih gibi bir alanı içine almasıyla geniş bir çalışma alanı sunduğunu ifade eden öğrenciler bunun bir avantaj olduğunu belirtmişlerdir.

Ayça,tarih kavramının değişkenliği ile çalışmaların farklılaşması arasındaki bağlantıyı şu şekilde ifade etmiştir: ...hem geniş kapsamlı hem de dar aslında bir bakıma da. Kendi öznel tarihimiz olduğu için sonuçta herkes farklı, herkesin düşüncesi yapısı farklı(G4. 290- 291st.).

Bahar ise öğretim öğrenme sürecinin açık yapıya olmasını sadece konu bağlamında değil aynı zamanda öğrencilerin teknik seçimleri bağlamında olduğunu belirtmiştir:Siz bizim sadece genel bir konu üzerinde yoğunlaşmamızı istediniz. Bir de şöyle bir şey var sınırlı bir alan değildi. Yani genişletilebilir bir alan üzerindeydi. Bunun da katkısı çoktu bizim için. İşte sizin bu yönlendirmeniz bize nefes aldırdı öyle söyleyeyim. Hani çok fazla konuyu bulmak için zaman kaybetmemizi önledi. Hem aynı şeyler tekrar düşünmeyecek kadar öznelde de, orijinal şeyler çıkmasına da fırsat veriyordu. Herkes tuval yaptı ama herkes farklı bir teknik kullandı (G1 584- 589st.).

Öznel tarih şeridi tasarımının teknik bağlamda farklı deneyimlere açık bir yapıda olmasını yaratıcı olarak tanımlayan Damla bu konuda şunları belirtmiştir:Çok yaratıcı olduğunu düşünmüştüm hocam(G6. 9st.). ...[Yaratıcılıkla] şunu kastediyorum. Mesela düz bir alanı kurgulamak dışında başka ne olabilir? Üç boyutlu olabilir mi? Mesela takvim şeklinde yapan arkadaşımız oldu. Ya da ne bileyim belki de bir ev şeklinde yapıp içine de koyup baktığımız zaman kendi tarihimizi görebilirdik.... Enstalasyon şeklinde... konu açık olduğu için (G6. 35- 44st.).

Gaye de Damla gibi öğretim- öğrenme sürecinin kesin sınırlarla çizilmediği bu çalışmada farklı disiplinlerin ifade olanaklarından yararlanılabileceğine vurgulayan şu görüşleri ifade etmiştir:İnsan enstalasyon da yapabilir tuvale yağlıboya resim de yapabilir o konuda sıkıntı yok siz o sınırı koymuyorsunuz zaten... iyi bi eleştiri ancak yapabilirim ...sınırlamak sıkıntılı... İçimden geldiği gibi yapıyorum... Pencereni

geniştiriyor daha geniş bakmaya başlıyorsun resim olanaklarına... Başka alanlara da kayabilir. Sonuçta insan sinema yapmak sinemacı olmak isteyebilir bence geniş bakmak daha iyi(G3.262- 275 st.) demiştir.

Öznel Tarih Projesinin, bireysel algılamalardan tarihsel bilgiye, tuval resimlerinden enstalasyona kadar farklı ifade biçimlerini denemeye fırsat vermesi açısından açık yapıda olması, öğrencilere daha önce denemedikleri yeni şeyleri deneme cesareti vermesi açısından önemlidir. Çünkü sanatın özü, kanonların bir süre sonra terk edilip yeni, özgün ve yaratıcı ifade biçimlerinin, sanat yaklaşımlarının ortaya konulabilmesidir.

“Hassasiyetleri konu etme”ye ilişkin görüşler:Gaye ve Damla çalışmalarına belli bir ruh ve duygu durumuyla yaklaştıklarını ifade ederken, Eda ise kendinin ve tüm arkadaşlarının belli hassasiyet hissettikleri konuları ele alan bir yaklaşım izlediklerini ifade etmiştir.

Gaye, görüşmede resim yapmayı kendinden bir şey aktarmak olduğunu proje sayesinde kavradığını ifade etmiştir:Önceleri sadece resim yapmak olarak teknik olarak bakıyordum daha sonra farklı şeylerin farkına vardım... Ya ‘resme ruhunu katmak’ hani Zafer hoca’nın dediği gibi...çizen kişinin de ruhunun resme geçmesini fark ettim o yüzden kişisel tarih o açıdan benim için önemli... Kişinin kendi yaşantısı giriyor işin içine geçmişi giriyor(G3. 11- 18st.).

GörSEL 4. Gaye, t. ü. yağlıboya, ‘Hatıra Fotoğrafi’

Damla ise duygu katmayı şu şekilde anlatmıştır: Aklıma bir şey gelmiyordu. İnternette bakıyordum ne yapsam, hani ne bileyim bילו yaptığımı biliyorum. O kısmı da zaten komik. Mesela hiç tanımadığın birini çiziyorsun [internette alınan görüntüyü kastediyor]. Aynı samimiyet yok mesela anneni yaptığındaki samimiyet yok. Mesela anneni yaparken aslında farkında olmadan annene duygu katıyorsun. Mesela ben annemi şöyle oturtmuşum annemin o fotoğrafı dikti[ayakta olmasını kastediyor]. Ben annemi oturtarak koydum ve annemin omuzları şeydir falan[konuşurken omuzlarını dikleştiriyor] hani böyle ifade vermeye çalıştım o annemin yükü, işi falan... Tabi tanıdığın birinin resmini yaptığında... bu ona özgüdür, bu öyle güler diyorsun... ve çalışmaya içim siniyor(G6.355- 370st.).

GörSEL 5. Damla, t. ü. karışık teknik, ‘Bizim Evin Perdeleri III’

Eda, sanatsal çalışmalara aktarılanın hassasiyetler olduğunu ifade etmiştir: Türkiye’deki... gelişmelere baktığımız zaman genel olarak sanatsal, siyasal ya da bilimsel bunlara baktığımızda dikkatinizi çeken şeyler hemen belli olur zaten... Hassasiyetlerinize bağlı olarak direk o dikkatinizi çeker. Hani

sokakta giderken bizim hemen mesela görsel bi afiş ya da işte billboard... bizim hemen nasıl dikkatimizi çekiyosa diğer insanın dikkatini çekmiyo... bu da bizim hassasiyetlerimizle düşünce yapımızla alakalı.... Ne dikkatimizi çekiyosa benim siyasal olaylar diğerinin bilimsel olaylar diğerinin sanatçılar çok kayıp olmuş ya da başlarına ne gelmiş neler yapmışlar bunlar dikkatini çekmiş ve bu şekilde yansıdı(G5.400- 410st.).

Öğrencilerin sanatsal çalışmalar yaparken teknik yeterliklerin yanı sıra çalışmalarında anlatmak istedikleri bir ruh durumu ya da duyarlılık gösterdikleri belli anlamlar olduğu ve bunları çalışmalarına yansıtmak istedikleri,Öznel Tarih Projesinin bunu keşfetme şansı verdiği ifade edilebilir. Öğrenciler farklı kimlik, değer ve hassasiyetlere sahip oldukları için atölye derslerinde bunların sanatsal çalışmalara yansıtılması öğretim elemanın tutumuna, dersin amaç ve içeriğine, atölye ortamına, öğrencilerin beklentilerine ve sorumluluklarını yerine getirme şekline bağlıdır.

"Ališkanlıkları kıran"a ilişkin görüşler: Öğrenciler daha önceki eğitim yaşamlarının belirli kalıplarla çevrelenmiş olduğunu hatta sanat eğitimi süreçlerinde de benzer sınırların, kuralların yer aldığını bu nedenle öznel tarih projesi çalışmasının bu sınırları, kuralları kırmalarında yardımcı olduğunu belirtmişlerdir.

Ayça, resimde yazı kullanılmasına ilişkin olarak şunları ifade etmiştir: *"Daha fazla malzeme için içine girdi. Resim olsun, görsel olsun, yazı olsun. Yazıyı kullanmaya başladım. Yazı da aslında bana çok tersti çünkü eskiden beri resmin içinde yazı kullanılmaz böyle A harfi bile yazdırmazlardı bize. Bunu aştığımı düşünüyorum. Hatta gidince de resimlerimi hocama göstereceğim işte Kastamonu'ya gidince bakalım ne diyecek çok merak ediyorum."*(G4. 190- 197st.).

Damla, alışık olmadıkları sanatsal çalışmalarla karşılaştıklarında neden tepkisiz kaldıklarını belli kalıplarla düşündürülmeye alıştırmaları olarak belirtmiştir. Öznel tarih projesi gibi sanatsal uygulamaların gelecekteki öğretmenlik yaşantılarında bunun gibi sorunları çözmede etkili olabileceğini ise şu şekilde ifade etmiştir: *Sanatsal olarak mesela hocam farklı çalışmaları görür öğrenci. Mesela arkadaşlarım var bölüm dışında, bir çalışma görüyor şimdi bu da ne ki diyor, ben de diyorum ki ben hani bilemem sanatçı acaba neyi anlatmak istemiş. Bana soruyorlar burada ne anlatmak istemiş. Aslında bunun temelinde de işte bize ilkokulda yaptırılan resimler var. İşte 19 Mayıs'ta herkes böyle belirli resimler, sonra 23 Nisan'da işte bayrak sallayan çocuklar. Aslında o kadar hayatımızdaki şeyler sınırlı ve belli ki ...Ya böyle donup kalıyorsun çünkü o kadar sınırlar içinde yaşıyorsun ki farkında değilsin, kabullenmişsin, farklı düşünmeyeceksin, farklı yaşamayacaksın herkes gibi. Mesela öğrencilerimin ilk olarak mesela şey yani öğretmen olunca inşallah ben şaşıracaklarına çok inanıyorum[benzer bir çalışma yaptırdığı zaman olabilecekleri kastediyor]. Ne yapsak ki diyeceklerine, tutuşacaklarına da inanıyorum....Bu şekilde yani, uygulanabilir bir çalışma(G6. 446- 464st.).*

Öğretme-öğrenme sürecinin temelinden başlayarak öğrencilerin belli kurallar ve sınırlar çerçevesinde yetiştirilmesi yaratıcı düşüncelerin ve farklı ifade biçimlerinin oluşmasında önemli bir engel olarak durmaktadır. Bu sadece sanat eğitimi alanında değil tüm eğitim alanları için geçerli bir sorundur. Bireysel ve toplumsal gelişmenin olabilmesi için çağın gelişmelerine paralel olarak yeniliklerin önü açılmalı ve eğitim sürecine yansıtılmalıdır.

Çalışmaların Temelindeki Ortaklıklar

"Çalışmaların Temelindeki Ortaklıklar" temasına bağlı olarak öğrencilerin görüşleri; çağdaş sanat yaklaşımlarını deneme, anıların(belleğin) etkisi, disiplinlerarasılıktan yararlanma, fotoğrafların araçsal kullanımı, zamanın sorgulanması, mekânın sorgulanması ve nesnelerin imgesel kullanımı olarak yedi başlıkta açıklanmıştır.

"Çağdaş sanat yaklaşımlarını deneme"ye ilişkin görüşler: Eda,Bahar ve Damla atölyede uygulanan bu projeye birlikte çağdaş sanat yaklaşımlarında kullanılan malzeme ve teknikleri denemek istediklerini bunun kendilerinin sanatsal anlamda gelişmelerine katkı sağladığını belirtmişlerdir.

Eda, çağdaş sanat uygulamalarının ilgisini çektiğini görüşmede şu şekilde açıklamıştır: *Farklı şeylerde kullanmak istiyordum çağdaş sanat çünkü artık çok fazla dikkatimi çekmeye başladı hani sadece yağlıboya sadece tuval üzerine boya olarak düşünmek istemedim daha farklı olsun daha geçmişe daha farklı bakabilme...farklı bakış açısı geliştirmek ...atölyedeki genel uygulama sürecine bakarsak hepimizde ...gerçekten çok farklı malzemeler deneyen arkadaşlarımız vardı hani daha önceden benim hiç düşünmiycem mesela Gözde tül kullandı o çalışması benim çok hoşuma gitmişti o da kolaj tekniğini kullanmıştı(G5. 56- 63st.).*

2011 İstanbul Bienalinin kendi üzerinde bıraktığı etkiyi ise Eda şu şekilde anlatmıştır: *Çağdaş sanata benim ilgim 2011 Bienali ile başladı... Bienal nedir ne değildir hani hiç bilmiyordum ne demek olduğunu gidiyim göriyim dedim. Gittik gördük orda kafama balyoz yemiş gibi oldum gerçekten hani her şey yıkıldı kafamdaki her şey yıkıldı sanatın ne boyuta geldiğini fark etmekle birlikte düşünce yapısının nasıl şekillenebileceğini... zaman içerisinde nasıl değişebileceğini gördüm ve bana en büyük katkısı da şu oldu insanın 'hoşgörüyü' [bienalin konusu hoşgörü idi] çok önem vermesi gerektiğini düşündüm farklı fikirlere çok açık olması gerektiğini... düşündüm... Teknik olarak da ilk... Ayasofya'da farklı materyaller de kullanmak istedim hani kolajı desteklice türde(G5.82- 99. st.).*

Bahar, klasik resim yapma teknikleri ve yerleştirme anlayışının birlikte yer aldığı bir sanatsal anlayış oluşturma çabasını görüşmesinde şu şekilde anlatmaya çalışmıştır: *Konumu sokak oyunu olarak seçmeyi düşündüm. Bunun sonrasında sokak oyunu eskizleri çıktı. Çeşitli eskizler yaptım. Ama hani bir yerde de farklılığı yakalamaya çalışıyorum. Çünkü hani görüyoruz hani sanat tarihi incelediğimiz zamanda hep farklı, farklı şeyler akılda kalıyor. Dedim bir farklılık olması gerekiyor bir yerde. Ama resimsel tadı da kaybetmemesi gerekiyor.... Ondan sonrasında tekniği ne yapmam gerektiğini düşünürken, o atölyede o pencerenin kenarında kendi kendime düşünürken işte bunu tuval üzerine değil de bir makette yapsam dedim acaba nasıl olur. Çünkü sokak oyunu 2 boyutlu kaldığında mı ya da tam böyle olayın içindeyken mi daha etkili olur diye düşündüm. Yani 2 boyutlu olmasındansa onları bir nebze daha canlıymış gibi olayın içine çekmek istedim, izleyen kişiyi. Maket ilk maketi denedim. En başta kurgu aklımda yoktu, toplu bir kurgu maketlerden. Ben sadece hani tek bir figür oyun içindeki bir figürü yaparım diye düşünmüştüm. Daha sonrasında onu böyle küçük çaplı bir proje enstalasyon çalışmasına çevirsem dedim acaba başarılı olabilir miyim? Sizde desteğinizle birlikte, aynı zamanda arkadaşlarında desteğiyle birlikte fikir alışverişleriyle bir enstalasyon çalışması ortaya çıktı(G1. 124- 138st.).*

Görsel 6. Bahar, yerleştirme, "Sokak Oyunları"

Görsel 7. Bahar, yerleştirme, "Sokak Oyunları", izleyici katılımı

Yerleştirme çalışmasının sürecini kısaca açıklayan Bahar atölye derslerinin yeni şeyleri deneme fırsatı vermesinin önemini şu sözlerle açıklamıştır: *Maket üzerine ...kartonların üzerine aynı tuvale yapıyormuş gibi resimsel etkileri kaybetmeden oyun içerisindeki figürleri resmettim.... Daha sonrasında figürü dış hatlarından kestik... İşte o sırada bir sıkıntı ortaya çıkıyor. O maketler nasıl ayakta duracak, sonuçta onun bir desteği olması gerekiyor insanlara yanılısına sağlanması için o noktada işte size danıştım. Bölüm başkanı Zafer Hoca'ya işte çeşitli öğretmenlerden fikir aldıktan sonra arkasındaki ufak destekle bunu sağlayabileceğimizi gördüm....Figürleri normal çocuk boyutunda seçip mekân düzenlemesinde perspektifi yaptık yani figürleri önlü arkalı koyarak perspektifini ayarladık. Bu şekilde güzel bir enstalasyon olduğunu düşünüyorum. Bana en büyük katkısı ben bunu mezun olduktan sonra denemeye kalksam belki bu kadar başarılı olamazdım diye düşünüyorum. Çünkü tabi ki benim elimden çıktı, benim fikrimdi ama bir başkasının hatta birçok kişinin o şeyi görüp bir yerde destek olması benim için hani hep bir artı oldu(G1. 140- 154 st.).*

Daha önce tuval çalışmaları yapmış olan Bahar bu çalışmada farklı bir teknik ve malzeme denemek istemiştir ve maketlerin yaratmış olduğu gerçeklik yanılısamasına ilişkin şunları ifade etmiştir: *"İlk maketi yaptıktan sonra ...o atölyenin bir köşesinde duruyor, her içeri gelen onu gerçek bir çocuk sanıyor. Korkuyorlar, tepki veriyorlar. Ondan sonra onu pencerenin dışına doğru çevirdim yoldan geçenler görebiliyor, pencereden biri bakıyor falan zannediyorlar. Yani istediğim şey oydu. Gerçekliğini hissetmelerini istemiştım ben onun. İki boyutluyu yapmamamın sebebi de buydu." (G1. 166- 172st.).*

Damla ise çağdaş sanat yaklaşımlarına ilişkin üç boyutlu çalışmaların ve yerleştirmelerin yeterince denenmediğini ifade etmiştir: *... tarih şeridi yapan arkadaşlar oldu...kendilerini ifade ettiler falan yuvarlak yapan oldu[geometrik formlardan yararlanılmasını kastediyor] ama acaba bunun dışında başka neler olabilir. Mesela bu çalışma üç boyutlu nasıl olurdu? Herkes üç boyutlu bir şey kurgulasaydı. Atıyorum maket yapan olsaydı. Ne bileyim mesela Tracey Emin'in yatağı benim aklıma gelmişti.... Böyle bir yatak olsaydı üzerine notlar bırakılsaydı acaba nasıl olurdu? (G6. 396- 402st.).*

Görsel sanatlar eğitiminde farklı konu, yöntem ve yaklaşımların yanı sıra çağdaş sanattaki gelişmeler takip edilmeli, sorgulanmalı; görsel sanatlar eğitiminde denenmeli yani öğretme- öğrenme sürecine dâhil edilmelidir.

"Anların (Belleğin) Etkisi"ne ilişkin görüşler: Öğrenciler aile üyelerinin, aile mesleğinin, çocuklukta oynadıkları oyunların, öğretmenlerinin fikirlerinin ve mimari güzelliğiyle camilerin çalışmalarında öznel anlamlarıyla yer almasını öz yaşam öykülerinin sanatsal çalışmalarına yansımaları olarak değerlendirmişler; kimliklerinin oluşumunda onların yeri ve önemine vurgu yapmışlardır.

Arzu baba mesleği kunduracılığın ve kundura dükkânının anılarından yerini derilerin kokusuna kadar detaylandırarak şu şekilde anlatmaktadır: *Ayakkabı dükkânını yaptık babamın mesleğinden kaynaklı... mont boyuyolardı deri yani hakiki deri kullandıkları için hani deri kokuyordu... okuldan çıkınca direk dükkâna gidip daha sonra eve geçmem ya da arkadaşlarımla buluşacağım zaman ilk dükkâna gidip babamı bekleyip daha sonra*

arkadaşlarımın yanına geçmem hani o dükkanın o ayakkabı kundura dükkanının benim hayatımda önemli bir yeri var (G2. 228- 233st.).

Öznel tarih şeridinde Süleyman Demirel'in portresinin yer almasına ilişkin anısını ise Arzu şu şekilde ifade etmektedir: Benim tam böyle hani tarih derslerine inkılap derslerine... tam olarak sözele yoğunlaştığım dönemlerde Süleyman Demirel o zaman cumhurbaşkanıydı bi de benim bi ödevim vardı işte Süleyman Demirel'e kadar olan cumhurbaşkanlarının isimlerini tek tek tek hoca istemişti bizden o zaman internet bi şey yok... anne ev hanımı çalışmıyor baba esnaf ne bilebilirler ben onlardan 9 tanesinden 4 tanesini ya da 5 tanesini bulabilmişim.... Süleyman Demirel'i orda[interneti kastediyor] gördüğümde ha bunu yapıcam... demiştim(G2.759- 779st.).

Görsel 8. Arzu, kağıt üzerine karışık teknik, öznel tarih şeridi

Arzu yine öznel tarih şeridinde Uğur Mumcu'nun portresinin yer alması konusunda ise çocukluğundaki bir parkın isminin neden olduğunu ve sonrasında bu proje çalışması nedeniyle Uğur Mumcu'ya ilişkin daha çok bilgi edindiğini ve bu zamana kadar bunu fark etmemiş olmasına şaşırıldığını görüşmesinde şu şekilde ifade etmektedir: Giresun'da Uğur Mumcu Parkı var...Uğur Mumcu Parkı da bizim köy evimizin bir iki km. yukarısında ve benim çocukluğum o Uğur Mumcu parkında geçti... Uğur Mumcu'nun da ben kim olduğumu bilmiyodum araştırınca öğrendim gazeteci olduğunu ve suikast olduğunu... kendim öznel tarihimini araştırırken Uğur Mumcu'ya denk gelince Uğur Mumcu'nun hayatını araştırdım.... Onun için yazılan şarkıları falan dinledim... Selda Baycan'ın çaldığı... Evet o parkta sürekli oynamam bizim oraya gidip işte mangal yakmamız salıncakta sallanmamız hadi hadi bi Uğur Mumcu'ya çıkalım bi falan gezelim denmesi ormanların orda olması yani bu etkiledi beni.... Uğur Mumcu o zaman benim için sıradan biriydi... Giresun'da herhalde böyle işte köyün bi ağası falan derler ya hocam öyle bi amcaydı benim için ufak tefek bi şey ...Giresun'da gazeteci sanıyordum hatta ben onu... Araştırma yapınca daha çok öğreniyosun bu kadar bu boyutta olduğunu tabi tahmin edemiyorduk hani onun siyasi yaşamı ya da gazetecilik yaşamı...(G2. 835- 875st.).

Ayça resimlerinde geleneksel değerleri ele almasının nedenini lise öğretmenini örnek almak olarak açıklamıştır: *Güzel sanatlar lisesinden geldim...resim hocam şey çalışıyordu böyle geleneksel aile yapısını. Ben aslında onu görerek biraz da eğildim bu konuya. Çünkü çok beğeniyordum onun çalışmalarını. İşte sergilerine gidiyordum. Sergi falan açıyordu çok hoşuma gidiyordu.... Aile yapısından da kaynaklanıyor aslında(G4. 94-99st.). Geleneksel değerler açısından ailesindeki bireylerin onun için önemini ise şu şekilde ifade etmektedir: *Sevdiklerimi çalışıyorum genellikle... Dedem olsun işte babaannem olsun çünkü onlar benim için çok değerli, ailem benim için çok değerli onları kullanmayı seviyorum(G4. 202- 205st.).**

Görsel 9. Ayça, t.ü. karışık teknik, "Zaman IV"

Önceden geçmişin insanın geleceğini, düşünce yapısını oluşturmadaki etkisinin çok fazla olamayacağını düşünen Eda, çalışmalarını yaptıkça bunun düşündüğü gibi olmadığını fark ettiğini görüşmede şu şekilde ifade etmiştir: *Ayasofya'nın kubbe ve minarelerini yapmıştım kubbe ve minareler beni her zaman çok etkiler ama ben bunun belli bi süreden sonra beni etkilediğini düşünmüştüm. Yani kubbelerin minarelerin o görüntüsünün şehirde uzaktan baktığımızda hani ramazanda kandiller yandığında o minarelere verilen farklılığın... Evet o görselliğin farklılığının beni hayatımın bi döneminden sonra beni etkilediğini düşünmüştüm meğersem öyle değilmiş bunu fark ettim... bu beni çocukluğumdan beri etkileyen bi şeymiş...küçükken hani hepimizin gittiği Kur'an kursları vardı o zamandan beri ben hatırlıyorum ama ben bunu o konuya başladıktan sonra hatırlamaya başladım... Evet ben caminin bahçesine çıkıp minareye bakardım sürekli içeri girerdim mihrabı incelerdim bunları ben daha sonradan fark ettim... Aynı o gözlemler daha sonra daha net oluşmaya başladı kafamda bu sefer bunun resim halini düşünmeye başladım nasıl resmederim nasıl resme yansıtırım diye(G5. 21- 37st.).*

Resim anasanat atölye derslerinde özgün çalışmalar oluşturabilmek için en zengin kaynaklardan birinin öğrencilerin kendi yaşantıları, anıları, sevdikleri insanlar ve yaşadıkları toplum olduğunu öğrencilerin fark etmelerini sağlamak için gerekli araştırmaları, sorgulamaları yapabilecekleri bir öğretme- öğrenme süreci planlanmalıdır. Öğrencilere geçmişteki sanatçılar ve eserleri kadar çağdaş sanat çalışmaları da bu anlamda incelenebilir ayrıca bu konularla ilgili sunumlarla birbirlerini bilgilendirmeleri sağlanabilir.

"Disiplinlerarasılıktan yararlanma"ya ilişkin görüşler: Öğrenciler sanatsal çalışmalarında farklı disiplin alanlarından çıkış aldıklarını, sanatsal çalışmalarının düşünsel alt yapılarını ifade etmek için disiplinlerarasılıktan yararlandıklarını ifade eden görüşler bildirmişlerdir.

Bahar sokak oyunlarıyla ilgili yerleştirme denemesini için yaptığı ön araştırmalarda çocukların oyun oynarken söyledikleri tekerlemelere rastladığını, tekerlemelerin bilimsel bazı makale çalışmalarına konu olduğunu gördüğünü ve tekerlemeleri çalışmasının bir parçası yapmayı planladığını belirten görüşler belirtmiştir: *Oyun denince akla bizim zamanımızda şimdi o kadar etkili değil tabi ki ama şeyler vardı, tekerlemeler vardı...İnternette tekerlemeler inceledim ama bir de şöyle incelerken şuna rastladım. Bu birinin makalesiydi şu an ismini hatırlayamayacağım bizim coğrafi bölgemizdeki tekerlemelerin aslında bir başka bölgede de farklı bir dille söylendiği yazıyordu ... İnsanların hangi bölgeden hangi bölgeye göç ettiklerini oyunlarından, oyunlarındaki tekerlemelerden bulabiliyorlarmış. Yani mesela Afrika kıtasında bir grubun tekerlemeleri, oyun kültürü atıyorum Avrupa'da küçük bir yerde daha söyleniyor. Hani o ikisinin aynı coğrafyadan ayrıldıkları konusunda ... Bu türlü şeylere ulaşmış araştırmacılar. Bu beni etkilemişti. Hani bizim söylediklerimizin başka hangi coğrafyalarda söylendiğini araştırdım bende. Daha çok Azerbaycan'da tabi ki yakınlığımız tartışmasız, orada söylendiğini gördüm. Azerbaycan'da söylendiği şekliyle yazdım o kahve lekelerinin üzerine[kahve lekeli kağıtların*

üzerine]. Onlarda insanların dikkatini çekti zaten. 10 tane tekerleme yazmıştım. Onları da sergiye koyduk. Destekleyici bir unsur oldu(G1. 232- 251st.).

Sosyoloji alanına ilgi duyan Gaye, birey ve toplum ilişkisini çözümleme ve çalışmalarına aktarma konusundaki çabalarını görüşmede şu şekilde ifade etmiştir:Kişisel kazanım evet ben daha çok sosyolojiyle ilgilenmeye başladım hem daha önce de ben zaten biraz şey yapıyodum ilgileniyodum ama daha böyle bilimsel anlamda kitap falan okuyarak ilgilenmeye başladım... 'Kitle ve İktidar' diye bi kitap var onu okudum tabi şimdi hepsi aklımda değil tabi dergilerden falan bi şeyler okudum kişi ve hani toplum arasındaki insanın toplumdaki soyutlanması, ona girmesi, maske takması oynaması onları şey yaptım o konuda kişisel bir şeyler yapmaya çalıştım(G3. 84- 91st.).

Görsel 10. Gaye, t.ü. yağlıboya, "Askerlik Hatırası"

Gaye ayrıca izlemiş olduğu bir sinema filmindeki tek tipleşme kavramının kendi üzerinde bıraktığı etkiyi ve buradaki film karelerinden birini çalışmasına kendi yorumuyla aktarmasına ilişkin olarak ise şunları söylemiştir:Bi tane film izlemiştim... Bi kareden etkilendim Stalin ölüyodu ona saygı duruşu... Asker değil halktan insanlar vardı... ama tek tip gibi insanlar... Sinemada da bu [tek tipleşmeyi kastediyor]kullanılıyor aslında bunu göstermek... en önde askerler vardı baş kahramanlar onlardı daha çok... formalar... sonuçta ne kadar Stalin sosyalist bir insan da olsa oda bürokrasiyi kemikleştirdiği için fazla uzun sürmedi kemikleşmiş bir bürokrasi vardı onun da askerleri vardı ...aslında farklıydı ...ayrı kefeye koymuyorum ama o da tek tipleşmeyi yapmaya çalışıyordu(G3. 182- 203 st.).

Mimari yapıları kolajın parçalı yapısıyla kurgulayan ve bunun Derrida'nın yapıbozum felsefesiyle ilişkili olduğunu düşünen Eda şunları söylemiştir:Parçalılığa gitmemin nedenini ben geçen dönemin sonlarına doğru çözdüm....geçen dönem sanat eleştirisi dersi almıştık orda filozoflar vermişti hoca bize onları anlatcaktık ben Derrida'yı seçmişim hemen. Derrida'yı liseden beri okurdum yapıbozumculukla alakalı o teorisini ben ona çok ciddi anlamda kafayı takmıştım. Felsefeciyle konuşurduk edebiyat hocamla konuşuyoduk vs. çok üstüne gidiyodum çok da hoşuma gitmişti. Hani çok kısa olarak özetlemek gerekirse hani Derrida'nın söylediği bir bütünü anlamak için parçalarına ayırmak gerekiyo parçalarına ayırıp baktığınız zaman aslında daha iyi anlarsınız parçadan bütüne gitmek(G5. 104- 114st.).

Eda ayrıca sanatsal çalışmalar ve düşünsel alt yapısına ilişkin sorgulamaların çözümünde araştırma ve okumaların yoğunluklu olarak gerçekleştirilmesinin önemine değinirken şunları ifade etmiştir: Okuma ...ben en çok bunun faydasını gördüm çünkü kendi sürecimi sorguladıktan sonra hassasiyetlerimin farkında olduktan sonra nelere ilgim olduğunu farkettikten sonra onunla alakalı şeyler okuyarak ben aslında geliştirdim. Çünkü her zaman dediğiniz gibi yaptığınız işin düşünsel bi zemini olması lazım bu zemini oluşturmak içinde tabi ki de sizin bi takım fikirleriniz vardır ama o fikirlerinizi geliştirmeniz gerekir. Dolayısıyla okumanız gerekir çok fazla dergiler olsun haberler olsun yani haber dediğim sadece siyasi değil sanatsal dünyada ne olupbitiyo vs. ...tabi ki hocanın da tavsiyeleri olacak mesela ben sizin verdiğiniz kitaplardan siz tavsiye ediyosunuz ben onları not alıyorum bi kenara. Onları ararken dikkatimi çeken başka kitaplarda oluyo mesela onların hepsini sipariş ettim.... Bunun çok fazla etkisi olduğunu düşündüğümden dolayı daha fazla ağırlık verilebilir diye düşündüm....(G5. 487- 503st.).

Sanatsal çalışmaların ifadelerini güçlendirmek, sanatsal çalışmalara dayanak sağlamak, sergilemeyi etkili hale getirmek, anlatımı zenginleştirmek vb. nedenlerle farklı disiplinlerin ilişkili araştırma ve okumalar, analizler öğretme- öğrenme sürecine yansıtılmalıdır.

"Fotoğraflardan araçsal yararlanma"ya ilişkin görüşler: "Öznel Tarih Şeridi Tasarımı"nda ve "Öznel Tarih Projesi"nde görsel kültür imgelerinden fotoğrafın sıklıkla kullanıldığı gözlenmiştir. Öğrenciler yapılan görüşmelerde fotoğraflardan öncelikli olarak betimleyici bir sanat, resim dili yaratmaktan ziyade çıkış yolu(kaynak) olarak yararlandıklarını ifade eden görüşler bildirmişlerdir.

Arzu, resimsel kurguyu oluştururken fotoğraflardan yararlandığını şu sözlerle ifade etmiştir: [Fotoğraftaki]kırmızı beyazlı çizgili bluzun arkasındaki fonda işte mavimsi yeşile yakın tonun olması yani o renk araştırmalarında bana çok yardımcı oldu masanın üstündeki mandalınanın rengi pastanın rengi ya da arkadaşımın yanındaki kazak sanki hani bile bile konmuş gibi hani renk tonlarını bulmamda benim renk armonisini yakalamamda çok yardımcı oldu....Resim düzeni açısından figürlerin hareketleri beni etkiledi daha çok... fotoğrafı

birebir geçirmek değilde iki üç fotoğrafın kombinasyonundan bileşiminden oluşan resimler...hani birinden arka fon olarak birinden önü almam daha mantıklı geldi bana (G2. 171- 182st.).

Fotoğraflarda, ailelerin doğum günü ya da yılbaşı kutlamalarına odaklanan Arzu, bir dönemin göstergesi olan fotoğraflara dair şunları ifade etmektedir: *Öznel tarih çalışmasında doğum günü çalışmıştım... kendi kültürümü çalışmıştım... Niçin doğum günü çünkü benim çocukluk fotoğraflarımın çoğunda ya da arkadaşlarımda ...hepimizde doğum günü fotoğraflarımız var.... Özellikle o çalıştığım fotoğraflardaki arkadaşarımla bir araya geldiğimizde sürekli o saçımızı toplayış stili ve önümüzdeki pastaları konuşuruz o öndeki milföy hamurundan yapılmış pastalar mandalinalar elmalar neden öyle konulmuş onları tartışırız(G2. 86- 96 st.).*

Ayça ise fotoğrafları kolaj malzemesi olarak kullanmasına ilişkin olarak şunları belirtmiştir: *Ben işte baştan beri kolajı seviyordum zaten, bu şekilde olunca daha iyi oldu... birbirini destekledi... bütünleyeceğini düşündüğüm yerleri kolajla yaptım mesela fotoğraf kullandım, fotoğrafla kolajı kullandım.... Çünkü sadece boyaya bağlı kalmak, ne bileyim öyle hoşuma da gitmiyor aslında çok(G4. 65- 69st.).*

Öğrencilerin belirtmiş olduğu görüşler çerçevesinde görsel kültür nesnelere ilişkin özellikle de fotoğrafın eğitimsel bir amaç doğrultusunda kullanılmasının sanatsal çalışmaların dilini zenginleştirebileceği ifade edilebilir.

"Zamanın sorgulanması"na ilişkin görüşler: Öznel tarih projesinde, öğrenciler zaman sorgulamasını, geçmiş ve şimdi, bireysel ve toplumsal çerçevede yapmışlardır. Bu durum görüşmelerde çocukluk kavramıyla, gelenek kavramıyla, gazete imgesiyle, anılarla ifade edilmeye çalışılmıştır.

Görsel 11. Ayça, t.ü. yağlıboya, "Zaman"

Bahar yerleştirme çalışmasında daha çok mekân sorunsalını çözmeye yönelmiş gibi görünse de bazı teknik problemlerin yaratmış olduğu sıkıntıları malzeme arayışında çözümlenebilmiş o durumda rastlantısal olarak zamana ilişkin anlamların oluşmasına ve Bahar'ın bunları farkederek bu sorunu çalışmalarının anlamlandırılmasında bir avantaja çevirmesine olanak vermiştir.

Bahar bu konu hakkında görüşmesinde şunları ifade etmiştir: *En önemli aşamalarından biride biz maketlerin arkasını boş bırakmadık. Gazete kâğıdı yapıştırdık. Çünkü arkasını da hesap etmişim baştan. Arkası da görünecekti sonuçta....gazete kâğıtları da tarihin izini taşıyor sonuçta....Bir de çalışmaları yaptıktan sergiye kadar geçen bir zaman var böyle 4-5 aylık bir zaman. O süre zarfında gazete kâğıtlarının rengi değişmişti. Araya bir zaman girmiş yani. Tarih böyle çalışmanın üzerinde kendini belli ediyor(G1. 385- 398st.).*

Zaman kavramını Bahar'ın yanı sıra Arzu, Ayça, Eda, Damla ve Gaye de çalışmalarında geçmişle ilgili anıları, yaşantıları ve bu yaşantılar içinde yer alan kişileri konu ederek yansıtmışlardır. Arzu, Ayça ve Damla aile albümlerinden yararlanarak oluşturdukları kurguları resmetmişlerdir. Gaye bazı resimlerinde kendi okul hatıra fotoğraflarından yararlanmışır. Eda anılarında yer eden mekânları, Arzu da çocukluğunda önemli bir yere sahip olan kundura dükkânını ve sahipli sahipten ayakkabıları zaman kavramını içine alacak şekilde çalışmalarına aktarmaya çalışmıştır.

Görüşler çerçevesinde ve zaman kavramının çokanlamlılığına bağlı olarak şunlar belirtilebilir:Öğrenciler kendi deneyimleri sonucunda, konu, teknik ve malzemenin farklı bireyler tarafından ele alınmasıyla birlikte, zaman kavramının anlamının değişebildiğini fark etmişlerdir. Bu açıdan sanatsal çalışmalarda teorik araştırmalar kadar teknik ve malzeme araştırmalarının ve denemelerinin önemli olduğu ifade edilebilir. Ayrıca görsel sanatlar eğitiminde, genellikle görsel kültür çalışmalarında karşılaşılan, 'kavram temelli uygulamalar'ın gerçekleştirilmesi öğrencilerin derinlemesine bilgi edinmesini ve çalışmaları içselleştirmelerini sağladığı söylenebilir.

Görsel 12. Eda, t.ü. yağlıboya

“Mekânın sorgulanması”na ilişkin görüşler: Özellikle yerleştirme çalışmalarında mekân birebir sanatsal çalışmanın amacı olması nedeniyle, tuval üzerine yapılan resimlerde ise mekânların değişen anlamları temelinde çeşitli sorunlar, çözümler ve anlamlandırmalar ortaya çıkmıştır. Öğrenciler bu konularda aşağıdaki görüşleri bildirmişlerdir.

Bahar, yerleştirme çalışmasında çocuk maketlerini sergi mekânının boşluğuna yerleştirerek sergilemesi konusunda görüşmede şunları belirtmiştir: *Şey sıkıntıydı figürleri kenarından kestim ...diyorlar ki bunun ...fonu nerde, bunun etrafı ne hani boş gibi duruyordu insanlara...., onun fonu bizdik yani nasıl söyleyeyim dediğim gibi sokak etkisi yaratmak için çöpler yaptım, sokaktı orası... mekânla sınırlı kalmaması gerekiyordu....mesela sergi zamanında ben buradan o yerleştirmeye bakıyorum, entalasyona bakıyorum siz arkadan başka bir resme bakıyorsunuz. Siz arkada benim fonumsunuz yani fondaki sizsiniz... Siz gidiyorsunuz kırmızı montlu bir kız geliyor orda kompozisyon içerisinde yer alıyor....aslında belirli bir fona bağlı kalmaması lazımdı... Zaten onu fondan koparmamın amacı da oydu....istediğim onu bir nebze daha gerçekliğe yaklaştırmaktı. Şey de yapabiliirdim mesela figürleri gerçek boyutta tutmayıp figürlerde hani önlük arkalık ilişkisine göre, perspektife göre onların boyunu ayarlayıp işte bir duvarın yarım metre daha önüne hepsini dizip karşıdan bakacak şekilde de yapabiliirdim... daha tuval resmi gibi duracaktı bir düzen önünde duracaktı. Ama şimdi figürlerin arasına girdik, gezdik, fotoğraf çekildik, elimizi omzuna attık(G1. 349- 375st.).*

Eda, mekânın bu dünyadaki ve öte dünyadaki anlamlarını tartışarak görüşlerini şu şekilde ifade etmeye çalışmıştır: *En fazla dikkatimi çeken saraylar ve camiler ya da kiliseler vs. çok dikkatimi çekiyo sinagoglar ...özellikle hani bi doğu geleneği olması sebebiyle işlemleri vs. bizimkilere daha çok benziyo Hristiyanlığın çok daha farklı olarak şekilleniyö...mekan insan hakkında dediğim gibi fikir verdiği için çok belki de benim bu kadar dikkatimi çekiyo biraz da benim kendi özeleştirim tabi biraz da böyle şaşayı seviyorum galiba böyle haşmetli şeyleri... Mesela ben de kocaman evim olsun çok istemişimdir... Evet ama hani tabi ki dünyaya hani mekan insanı fazla bağlıyo hani sınırda durmak gerektiğini düşünüyorum... Bi de şunu söylemeye başladım hani evim olursa eskiden daha böyle göze gelen objeler seçmeyi düşünürdüm şimdi daha sade bir ev profili var gözümde... Her şey çok sade olacak ve benim en çok önem verdiğim şeyde bi eve girceksiniz hani benim evimin her yerinde hat yazıları tezhipler şunlar bunlar olmayacak. Kesinlikle hani modern bi ev döşemeyi düşünüyorum ama o eve giren insanın o evin bi Müslümana ait olduğunu hissetmesi lazım hemen o an bu benim için çok önemlidir... benim de o evde otururken aslında o evin bana ait olmadığını gerçekte bana ait olmadığını hissettirecek şeyler olması lazım bana etrafta objelerle olsun hani evin büyüklüğü veya evdeki o havayla hissiyatla olsun evin aslında gerçekten bana ait olmadığını bu içinde bulunduğumuz en geniş mekanı yani kainatın da aslında sahibinin başkası olduğu ve en son ona gidiceğimizi... geniş ve çok sade olursa yalnızlığı biraz daha fazla hissedebilirsiniz belki hani ordan hemen gidebileceğinizi düşünmeniz lazım... Çünkü ben çok fazla bağlanırım kendimi biliyorum(G5. 645- 681st.).*

Sanatsal uygulamalarda hem teknik bir problem olarak hem de çokanlamlılığı boyutunda temel problemlerden biri olan mekân kavramının farklı sanatsal çalışmalarda nasıl ele alınabileceği öğretme-öğrenme sürecinde yapılan araştırmalar, sunumlar, mikro öğretimler, tartışmalar ve eser incelemeleri yoluyla öğrencilerin kavraması sağlanabilir.

“Nesnelerin imgesel kullanımı”na ilişkin görüşler: Öğrenciler sanatsal çalışmalarındaki nesnelere yan anlamlar ifade edecek şekilde kurgulamışlar böylece ele aldıkları temaları anlatım olarak güçlendirmeye çalışmışlardır.

Gaye, askeri gazinoda bir asker grubunun fotoğrafında yer alan süslemeler ve balonlara ilişkin şunları ifade etmiştir: *İlk asker grubunu yapmıştım... askeri gazinoydu balonlar falan vardı eğlence süsleri vardı insanlar oraya zorunlu olarak toplanmış ve eğleniyorlar bana komik geldi baktığımda o yüzden onları biraz daha baskın kullanmak istedim balonları falan... evet daha öne çıkıyordu çünkü insan her durumda uyduracak bi bahanesi vardır hani orda da eğlenmek için bi bahaneydi sadece orda zorunluluktan beraberlerdi (G3. 120- 130st.).Askerlerde asker olmaktan şikayetçi değil aslında onlarda eğlenebiliyor(G3. 174. st.).Gaye’ye görüşmede asker grubundaki takım elbiseli kişinin onun için anlamının ne olduğu sorulduğunda Gaye şu şekilde cevap vermiştir:Şarkı söyleyen kişiydi galiba... diğerleri tek tip olduğu için o şeyi bozuyordu tekdüzeliği bozuyodu hem de farklıydı (G3. 136- 139st.).*

Gaye, okulda yazı tahtasındaki arkadaşlarıyla birlikte çekinmiş oldukları grup otoportresindeki tahtanın kendisi için ifade ettiklerini ise şu şekilde anlatmaktadır: *Tahtada arkadaşlarımı yaptım... Öğrencileri yaptım o benim zaten kendi okul sınıf arkadaşlarımdı orda da hani sonuçta yine herkes forma giymek zorunda herkes zorunluluktan bir arada bir de meslek lisesiydi o da bir şeydi zorunluluktan... onlarında böyle ruh halini insanlar şey yapsın istedim düşünsün istedim ... Okul sınıf deyince benim aklıma ilk tahta geliyor ve hep tahtada benim şey çok dikkatimi çekerdi hoca bir dersi işliyor arkasından başka bi hoca geliyor onun izleri kalıyor ben daha çok onlara bakardım estetik geliyor bana o görüntü hoşuma gidiyor. Hem de birden bire değişiyoruz başka psikolojiden başkasına geçiyoruz matematik işlerken Türkçeye geçiyoruz o yüzden tahtayı çok seviyorum. Ben tahta kullandım(G3. 149- 163st.).*

Ayrıca, geleneksel aile yapısını simgelediğini düşündüğü nesnelere görüşmede tek tek şu şekilde açıklamıştır: *Ben hep böyle geleneksel aile yapısı olur ya paspastır, arkada perdedir işte mesela sedirdir. Ben bu tarz bir aileden geldim. Şimdi günümüzde bunlar kayboluyor. Ben kaybetmek istemiyorum... Benim hayatımı anlatıyor Ben onlarla büyüdüm... Arzularda da var mesela o, işte Baharlarda var yine. Yani o bizim Karadeniz bölgesinde aynı imgeler var, aynı desenler var.... Onun[fresmini kastediyor] arka planında raf vardı...ben köyde kalırken böyle 6-7 yaşlarındayken bizim evin her yerinde raf vardı hani o zaman vitrinimiz yoktu. O raflarda şimdi baktığımızda güzel ama o zaman işlevsel değeri vardı. Şimdi baktığımızda görsel değeri var. Ama şimdi kullanmaya kalksak kullanamayız mesela....saati kullandım yine duvarda çünkü bizim evde mutlaka duvarda bir saat olur yani herkesin görebileceği şekilde. Bir de saat hep aynıdır. Hiç değişmez. Hala var o saat evde. Yani aslında hayatımızın anlamı gibi bir şey [saati kastediyor]. Zaman işte akıyor geçiyor.... Takvim çok vardı. Takvimde bulunmuştur hep bizim evde diyebilirim. Aslında işte hep o şekilde bizim kullandığımız, olağan şeyler, tarihi geçmekte olan şeyler....O zaman değerliydi bizim için.... Mesela arkasında güzel sözler oluyordu, okurduk onları çok eğlenirdik. Kız erkek isimleri olurdu, gülerdik. Mesela bunu kim koyar derdik(G4. 205- 251st.).*

Damla, birkaç resminde kullandığı aynı perdenin kendisi için anlamını şu şekilde ifade etmiştir: *Mesela bizim eskiyen örtülerimiz şeydi o arka fona[fresmi kastediyor]yaptığım gibiydi....Onları koyunca sanki bizim evi görünüyor. Yani öyle bir şey oluyor sanki.... işte yeşil çiçekliperdeler. O perdeler mesela sanki bizim evi yansıtır....çalışmalarımız özel tarihle çok alakalı bence yani. Ülkenin tarihi ile de alakalı. Bir ara modaymış [perdeyi kastediyor](G6. 132- 150st.).*

Resim anasanat atölye derslerinde özgün sanatsal çalışmalar üretebilmek için 'neyin resmini yaptığın değil nasıl resim yaptığın önemli' düşüncesinin öğrencilerce anlaşılabilmesi için öğretim elemanının yönlendirmesi ve tutumu önem kazanmaktadır. Sanat tarihinde birçok farklı sanat anlayışı ve biçimi bulunmaktadır öğretim elemanının bunlar arasında bir hiyerarşi gözetmemesi, eğitim anlayışını daha çok öğrenci özellikleri ve ihtiyaçlarına göre belirlemesi uygun olacaktır. Bu açıdan Delacroix'un "Halka Önderlik Eden Özgürlük" resmi kadar Van Gogh'un "Ayçiçekleri" de değerlidir ya da Malevich'in "Beyaz Üzerine Siyah Kare" resmi kadar Beuys'un "Ölü Bir Tavşana İmgeler Nasıl Açıklanır?" performansı da önemlidir. Bu nedenle bir askeri gazinodaki balon ya da okuldaki yazı tahtası, evdeki bir paspas ya da perde öğrencilerin kendi sanatsal kaygılarını ifade edebilecek imgelerdir.

Çıktılar

"Öznel Tarih Projesinin Çıktıları" temasına bağlı olarak öğrencilerin görüşleri; öğrencilere yönelik olanlar, derse yönelik olanlar ve dersin paydaşlarının etkileşimi olarak üç başlıkta açıklanmıştır.

Öznel tarih projesinin çıktılardan "öğrencilere yönelik olanlar"a ilişkin görüşler; kendini tanıma, çalışmalarını içselleştirebilme, öğretmenlik deneyimine etkisi, motivasyonu sağlama, farkındalık oluşturma ve eleştirel bakma' olarak ifade edilmiştir.

"Kendini tanıma"ya ilişkin görüşler: Öğrenciler çocukluklarına dair, yakın çevrelerindeki kişilere dair bilgi edindiklerini ve kendi dünya görüşlerinin kaynaklarına dair farkındalıklarının oluştuğunu bildirmişlerdir.

Bahar, sanatsal çalışmalarında sokak oyunlarını konu almasının nedenini görüşmede şu şekilde ifade etmiştir: *Ben eve gidip o ürünleri topladığımda geldim buraya arkadaşlarinkini de gördüm, beraber değerlendirdik. Birlikte paylaştık, benim en çok dikkatimi çeken benim hiç oyuncağımın olmamasıydı. Benim konum oradan çıktı. Hani kendimi daha iyi kıyasladım aslında arkadaşlarımla.... Yani mesela ben çizgi film kahramanlarının isimlerini de bilmiyorum. Bunu da arkadaşlarla konuşurken fark ettim ... Yani kendimi görme fırsatını buldum. Daha çok işte sokak oyunu oynuyorduk biz. Ben o yüzden çizgi filmde falan uzak kalmışım, oyuncaklardan uzak kalmışım. Daha çok arkadaşlarla oynuyorduk. Bunu yakalama fırsatı buldum. Kendimi daha iyi tanıdım diyebilirim size(G1. 113- 123 st.)*

Görsel 13. Bahar, t.ü. karışık teknik, "Ben"

Arzu, aile geçmişine ilişkin edindiği bilgilerin onda uyandırdığı duyguları çalışmalarına aktarmaya çalışmıştır: *Kendi öznel tarihimde hani bilmediğim çoğu şeyin ortaya çıkmasına neden oldu ...annem olsun babam olsun annemin mesleği olsun babamın mesleği ya da babaannemin kendi geçmişinden gelen şeyler hakkında çoğu şey kazanmış oldum bunu tasarım sürecine geçirip de tuval üzerine ya da bi yüzeye aktarmam da benim için çok ayrı bir deneyim oldu* (G2. 16- 21st.).

Eda, kolaj tekniğini bu kadar çok sevmesinin nedenini fark etmesiyle beraber bu sürecin kendini tanıma adına da katkı sağladığını şu şekilde açıklamaktadır: *Kendimi daha iyi tanımama sebep oldu ben kendime sormuştum ben neden kolajı çok seviyorum diye sormuştum temel tasarımdan beri ilk orda yapmıştık kolajı neden çok seviyorum... hani neden parçalıyorum neden böyle bi yola gidiyorum ... bunun da işte o felsefeyle [Derrida'yı kastediyor] jalakalı yönünü bulduktan sonra ...cevabını verdim kendime böyle bu anlamda kendimi daha iyi tanımama vesile oldu bi takım şeyleri ...daha ince düşünmek gerekiyormuş bunu fark ettim*(G5. 166- 176st.).

"Kendini tanıma" ya ilişkin görüşlere dayalı olarak şunlar ifade edilebilir: Resim anasanat atölye derslerinde öğretme- öğrenme sürecinin öğretmen merkezli değil öğrenci merkezli olabilmesi için öncelikle öğrencilerin kendilerini tanımaları, hayata dair ne istediklerini bilmeleri, görsel sanatlar eğitiminden beklentilerini net bir biçimde ifade edebilir olmaları gerekmektedir. Daha önceki eğitim kademelerinde alışık oldukları öğretmen merkezli yaklaşımın onlarda oluşturduğu tutum ve davranışların, düşünce biçimlerinin değiştirilmesi için öznel tarih projesinde olduğu gibi öğrencilerin süreçte aktif olduğu proje temelli ya da kavram temelli yaklaşımlar uygulanabilir.

"Çalışmaları içselleştirebilme"ye ilişkin görüşler: Öğrenciler öznel tarih projesindeki çalışmalarını içselleştirmelerinin çeşitli nedenlerini ifade etmişlerdir; kimisi için çalışmaya iyi bir hazırlık döneminin olması, kimisi için kendi yaşanmışlıklarının motivasyonlarına etkisi ve çalışmalara daha iyi aktarılabilmesi, kimisi için ise hayata dair hassasiyetlerini yansıtabilmesine olanak vermesidir.

Bahar, yapılan görüşmede çalışmalarının temel yapısını oluşturan anlayışın ne olduğunu ifade etme yönünde yaşadığı kaygının, çalışmaların kendileri tarafından şekillendirilmesi sonucunda ortadan kalktığını şu şekilde ifade etmiştir: *Ben de düşünüyorum Allah'ım ben ne diyeceğim ben şimdi ne anlatacağım falan dedim ama... Hâkim olduğumuz bir konu olduğu içinde hani konuşabiliyoruz* (G1. 727- 734 st.).

Öznel tarih projesine hazırlık aşamasının sağlam bir temel oluşturmadaki etkisi konusunda ise Bahar şu görüşleri bildirmiştir: *Uygulama sürecinin verimli geçmesi için baştaki hazırlık kısmının sağlam olması gerekiyor. Bunu en başta bu çalışmada anladım ben. Çünkü sizin bize verdiğiniz zaman bizim hazırlanmamız için gayet iyi bir dönemdi. Evlere dağılırken Şubat tatili döneminde evlere gittiğimiz zaman bulduk fotoğrafları, materyalleri, resmini yapacağımız şeyleri ya da çeşitli yazılar vardı, hatıralar vardı. Onları toplayıp geldikten sonra eskizlerini yapmak için de geniş bir zamana sahip olmuş olduk. Düşünme fırsatımız çok oldu. Çalışmaları yapabileceğimiz zamanımız çok oldu. Bu açıdan daha sonra ki çalışmalar için sağlam bir temel oluşturduğumuzu düşünüyorum... iyi işler çıktı. Ben bu işin iyi çıkmasında, biraz da o hazırlık aşamasındaki geçirdiğimiz kısma bağlıyorum. Yani böyle aceleye gelmiş bir çalışma değildi aslına bakarsanız* (G1. 28-38st.).

Arzu, bu projenin yaptığı çalışmalara yakınlık hissetmesini sağladığını ifade etmiştir: *Sanat eğitimi alan bir insanın ya da bir bireyin bence yani kendi öznel tarihini araştırıp...kendi yaşanmışlıklarını resmetmesi tasarımı uygulaması o çalışmalara daha yakından yani sıcak davranabilmesini sağlar*(G2. 502- 505st.).

Eda ise görüşmesinde hayata dair hassasiyetlerini keşfetme imkânı verdiğini düşündüğü bu çalışmanın gelecekteki çalışmalarını da yönlendirebileceğini belirtmiştir: *Kendimi çözdüğüm için bu çok önemli...ve ben mesela oturup düşündüğüm zaman hani mimari naparım ne derim hani böyle bazen aklıma geliyo*

hiç olmadık yerlerde düşünüyorum dün Arzu'ya da onu söyledim sonsuza kadar mimari yapabilirim dedim hiç onun sonu olmamacmış gibi geliyo... Evet kesinlikle öyle hani hassasiyetim buymuş benimzaten insan sanatla hassasiyetini yansıtıyo(G5. 562- 573st).

Damla, çalışmalarını artık öğretmenin ya da bir başkasının beğenmesi için değil kendi içine sinecek şekilde yapmayı düşündüğünü ve bunun için gereken sorgulamayı yapmaya çalıştığını şu şekilde ifade etmiştir: *Kişisel kazanımum şu oldu; farkında oldum. Mesela bir çalışma yapıyoruz, bu çalışmayı neden yapıyorum? Hocaya beğendirmek için mi? Yoksa gerçekten içimize sınıyor mu? ...Acaba iyi bir şeyler oluyor mu? O gözle bakmaya başladım çalışmalarına....kendi portrelerimi oluştururken yani ben kişiliğimi nasıl yansıtabilirim?...Hanım mesela bana şey der : 'Öyle oturdun mu gerçekten horoz gibi oluyosun'. Mesela onu yapmak istedim. Şöyle durdum, 'çek'... Eda dedim. 'Ben böyle horoz gibi gülüyormuşum'(G6. 249- 259st).*

Öğrencilerin üzerinde çalışacakları konu, teknik ve malzemeye ilişkin hazırlık aşamasının iyi planlanması gerekmektedir. Öğrencilere neyin üzerine gidecekleri konusunda hazır kalıplar sunmak yerine kendi çözümlerini bulmalarına fırsat verilmelidir. Kısa vadeli çözümlerle yetinmeyip kendi çıkış yollarını bulmaları gelecekte yapacakları çalışmalara ilişkin öngörülerde bulunmalarını sağlayacaktır.

"Öğretmenlik deneyimine etkileri"ne ilişkin görüşler: Birer öğretmen adayı olan öğrenciler bu projeningelecekte kendi öğrencilerinin farklı birer birey olduğunu anlamalarını sağladığını bu nedenle kendi düşünce biçimlerini onlara zorla benimsetme yoluna gitmeyeceklerini, gereği kadar öğrencilere müdahale edeceklerini, çocukların dünyasını tanımak ve çocukların yeni şeyler keşfetmelerini sağlamak için buna benzer çalışmalar yapabileceklerini belirtmişlerdir. Ayrıca bu projenin bir sanat eğitimcisinin çevresine duyarlı bir birey olması gerektiğini hatırlattığını ve öğretmenlik uygulaması dersinde çocukları yönlendirirken kendilerine güven kazandırdığını ifade etmişlerdir.

Öğrencilerini kendinden bağımsız farklı bireyler olarak değerlendiren Bahar görüşmede şunları ifade etmiştir: *Çok yabancı olduğum bir kültürün içerisine gideceğim. Belki Karadeniz, belki Ege hiç belli olmayacak yani. İnsanlarını tanımadığım bir kültür olacak belki. Hani insanları neler etkilemiş, fırsatları, imkânları nelerdi? Bunları bilemeyeceğim. O yüzden ..ben onlara saygı duymak zorundayım. Hani kendi yaptığının doğruluğu ya da güzelliği net değil ki. Şöyle bir şey var yani başka bir alan olsa hani dediğim gibi mesela matematik problemi, bunun bir yolu vardır, bir doğrusu vardır... Ama resim öyle bir şey değil. Doğru sonuç yok ya da bunun bir yöntemi bir tekniği yok. Hani bu olsaydı zaten çağlardan beri olurdu.... O yüzden hani kendi fikirlerimi direktip de öğrencileri ona yönlendirmek istemiyorum(G1. 633- 646st).*

Gaye ise öznel tarih projesinin aşamalar halinde planlanmasından etkilendiğini şu şekilde açıklamaktadır: *O aşamaları fark ettim çok hissettim ben aşama aşama gittiğimizi fark ettim öyle çalışmam gerektiğini en azından öğrendim....Önce kişisel tarihimize ilgili eşyalar getirdik ondan sonra eskizler yaptık ondan sonra tuvallere geçtik sonra kendi fikirlerimizi katarak resim yaptık o aşamalardan yararlandık....Ben de o şekilde hani yaklaşabilirim öğrencilerime bi yerden sonra sonuçta bi şeyin farkında değiller farkında olmaları için müdahale etmem gerekiyorsa etmem gerektiği kadar müdahale ederim(G.3 288- 301st).*

Ayça, böyle bir çalışmayı öğrencilerini tanımak ve anlayabilmek için yaptırabileceğini şu şekilde ifade etmiştir: *Bende gelecekte böyle bir şey yaptırmayı düşünüyorum. Hani işte Allah izin verirse şeyi [öğretmenliği kastediyor] kazanabilirsem.... Yaptırma amaçlarım işte duygu ve düşünceleri öğrenmek aslında. Hani çocuk olacak benim gireceğim işte sınıflarda, onlar nasıl görüyorlar dünyayı onu öğrenmek istiyorum.... Kendilerinin farkında olabilirler. Hani neler yaptıklarına dair, neler yapabileceklerine dair çünkü ben çok şey gördüm, yaptım, öğrendim. Araştırınca mesela çok bilgi edindim. Onlar da o şekilde olabilir. Mesela görmedikleri bir şeyi yapacaklar belki de bilmedikleri gün yüzüne çıkacak ya da.... Hani onların gelişimine katkıda bulunacağını düşünüyorum(G4. 323-336st.)....Ya hepsi birbirine benzer belki çünkü çok etkileniyorlar birbirlerinden. Staja da gittim gördüm ben. Biri ne yaparsa öteki de aynısını yapıyor. Ama bir tanesi bile farklı yapsa benim için umut verici bir şey olurdu." (G4. 347- 349 st).*

Sanat eğitimcisi olacak bireylerin çevrelerine duyarlı olması konusuna vurgu yapan Eda, şu şekilde düşüncelerini açıklamıştır: *Sanat eğitimi alıyorsunuz sanat eğitimi alan birisinin ve bu sanat eğitimini verecek olan adayların...mukakkak çevresine karşı daha duyarlı olması gerektiğini etrafında neler oluyo bitiyö dünyada neler olup bitiyö bunu incelemesi gerektiğini düşündüğünüzü ben düşündüm... Yani dünyada neler ülkemizde neler oluyo bitiyö biliceksiniz ki... bi fikriniz olsun bu çok önemlidir.... Sizin bi fikriniz olsun bu karakterin oluşumunda çok önemlidir boş bir insan olmamak önemlidir... bize bu bakış açısını kazandırmayı... düşündüğünüzü ben düşündüm(G5. 212- 228st).*

Çocuklar yetişkinlerden farklı gelişim özellikleri gösterdikleri için öğretmen adaylarının bu konuda bilgili olmaları gerekmektedir. Bu bilgilere ise pedagojik derslerin yanı sıra alan derslerinde de kısmen değinilmeli ki öğretmen adayları aldıkları eğitimi bütüncül şekilde değerlendirebilsinler. Gelecekteki öğretmenler olarak öncelikle çocuklara ve gençlere empatiyle yaklaşabilmeliler sonra da yaşadıkları çevrede olup bitenlere karşı duyarlılık gösterebilmeliler. Ayrıca öğretmen adaylarının kendi eğitim süreçlerinde yapmış oldukları araştırmalar, sunumlar ve uygulama çalışmalarındaki yenilik arayışları öğretmenlik deneyimlerine de katkı sağlayacaktır.

“Motivasyonu sağlama” ya ilişkin görüşler: Öğrenciler resim anasanat atölye dersinde öznel tarih projesiyle hayata geçirdikleri çalışmalarını yaparken daha istekli olduklarını ders dışında da sürekli bu çalışmalar hakkında düşündüklerini ve hemen çalışmalara bunları yansıtmak istediklerini görüşlerinde belirtmişlerdir.

Arzu, farklı bir çalışma yaparken sıkıldığını, kendine, öznel tarihine odaklanan çalışmalara geri döndüğünde istekle çalıştığını belirtmiştir. *Ben başka bir konu çalışırken sıkıldığının farkına vardım. Elime eski fotoğrafları alıp yine doğum günü masasının ordan burdan kendi çocukluğumdan eskiz yapmaya başladım. O an hani eskizi yaptıktan sonra tekrar tuvalin başına geçince tuvalde tekrar yapmak istedim yani kendi öznel tarihimden bi şey çalışınca daha böyle istekli ve arzulu o tuvalin başında başka bi şeyler çıkarabiliyorum bi kaç bi şey düzelttim resmin ahengini daha çok değiştirdim(G2. 127- 131st.).*

Damla, öznel tarih projesinden önce verilen çalışmaları düşünmeden, öylesine yaptığını ama bu projeye başladıktan sonra kendini hep bu çalışmayı düşünürken bulduğunu şu şekilde açıklamıştır: *Yani hiç böyle olmamıştım. Mesela başımı yastığa koyduğumda bu kadar düşünmüyordum. Geçirtiyordum, aman diyordum. Ama sonra bir süre sonra başımı böyle yastığa koyuyorum, düşünüyorum. Bak burayı da yapmadım, kötü yaptım. Yarın gideyim yapayım(G6. 117- 120 st.)*

Öğrencilerin daha önceki deneyimlerini bilmek, onlar için yeni olabilecek etkinlikleri planlamak, onların sürece etkin bir şekilde dâhil olabilecekleri konuları belirlemek, farklı teknikleri ve anlatım olanaklarını denemeye cesaretlendirmek motivasyonlarını sağlamada etkili olacaktır. Ancak yapılan bu çalışmaları sadece süreç odaklı olarak düşünmemek gerekir. Çalışmaların sonlandırılmasından sonra ürünler öğrencilerin kendileri, öğretim elemanı ve atölyedeki paydaşlar tarafından eleştirilmeli, değerlendirilmelidir. Ayrıca değerlendirmenin bir parçası olarak karma ve kişisel sergiler düzenlenmelidir.

“Farkındalık oluşturma” ya ilişkin görüşler: Öğrenciler öz yaşam hikâyelerinden yola çıkarak yaptıkları çalışmalarla kendilerinin özelliklerine dair bilmedikleri yönlerini fark ettiklerini bunun yanı sıra öznel tarih projesine paralel olarak yürütülen dünya ve ülke tarihiyle ilgili araştırmaların da geçmişte yaşanan bilimsel, sanatsal, kültürel olayları, savaşları ve nedenlerini fark etmelerini sağladığını ifade etmişlerdir.

Arzu, lise döneminde kendisi sınavlarla uğraşırken bilim insanlarının da ayda araştırmalar yaptığını, öznel tarih projesi araştırmaları esnasında fark ettiğini ifade etmiştir: *Ben onu yaparken o napmış gibisinden bişey oldu yani ben kendi derdimdeyken en basitinden liseyi bitirirken... işte yok diplomamı alıcam derken sınava giricem derken orda bilimsel bi araştırma yapıyo ve önemli bişey....Tarihim olmasa kendi lise dönemin falan araştırmam o döneme denk gelen tarihleri bulmasam ya da ilgimi çekmese ya da o bilimsel araştırma ayda bulunan şey [suyun bulunmasına dair] hani dikkatimi çekmese ben orda öyle bişeyin bulunup hangi bilim adamlarının yada ne amaçla gittiklerini bilmeyebilirdim(G2. 742- 754 st.).*

Ayça, araştırmalarında Körfez Savaşıyla ve daha birçok bilmediği olayla bu araştırma sonucunda karşılaştığını belirtmiştir: *Savaşlar vardı, Körfez Savaşı vardı mesela onda işte ölen insanlar falan beni çok etkiledi çünkü ben Körfez Savaşı'na dair hiçbir şey bilmiyordum onu öğrendim. Aslında iyi oldu bir bakıma da çünkü araştırırken bir sürü olayın olduğunu gördüm onları da araştırdım. Daha başka şeyler öğrendim, içeriğini öğrendim o şekilde gelişti yani çok fazla olay olmuş ama biz hiçbir şeyin farkında değiliz. Türkiye tarihi olsun yine aynı şekilde(G4. 52-56 st.).*

Teknolojik gelişmelerin ve bunların toplumsal yaşamda etkilerinin sonucunda zaman ve olaylar hızla geçmekte ve insanlar gerçekleşen olaylar arasındaki bağlantıları kuramamaktadır. Ayrıca günümüz teknolojilerinin her şeyi görsel show haline dönüştürmesi yaşanan şiddet içerikli olaylara karşı insanların duyarsız kalmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle görsel sanatlar eğitiminde medya okur-yazarlığı, görsel okur- yazarlık, görsel kültür çalışmaları gibi sosyal alan incelemelerini içeren çalışmalara öğrencilere farkındalık kazandırabilmek için ders sürecinde yer verilmelidir.

“Eleştirel bakma”ya ilişkin görüşler: Öğrenciler siyasi anlamda eleştiriler getiren, birbirlerini eleştiren ve kendilerinin önyargılarını belirten görüşler bildirmişlerdir.

Gaye, bir siyasi partiye ilişkin eleştirel görüşlerini şöyle ifade etmiştir: *X kadın kolları ...hep komiğime gitmişti zaten hani böyle çok kadın haklarını falan savunuyo... çalışmayan kadınlardır genelde dernekler falan başındadırlar ... X' in ne kadar ikiyüzlü bi parti olduğunu göstermek istedim bana göre tabi herkese göre değil....evet yani X benim için yani düzen partilerinin hepsi ayndır X kendini farklı göstermeye çalıştığı için onun kadın kollarına sataşmak istedim (G3. 205- 213 st.).*

Gaye, bu siyasi eleştirinin atölyedeki bir arkadaşıyla arasında tartışma yaratmasına ilişkin olarak ise şunları belirtmiştir: *Öncelikle bizim atölyemizdeki bütün herkes çok birbirine saygılı şey değiller hani karışmıyolar ama X kadın kollarını yaparken zorlandım. Onda bi arkadaşımız şey yaptı karşı çıktı neden onları seçtin neden Y kadın kolları değil diye. Ben ordaki ikiyüzlülüğü vurgulamak için X kadın kollarını yaptım, orda sıkıntı yaşadım biraz(G3. 222- 225st.)....Küçük bir tartışmaydı belki ama....olması gerekiyor yani zaten her şey... herkese hitap etmemeli zaten... hitap ettiği bi kitle olmalı o yüzden bu çatışma iyi bi şey bence(G3. 309- 312st.).*

Eda, eleştirel bakışı genel olarak değerlendirmiştir: *Eleştirel yaklaşım öğrenildi ve kabul etmek istediğimiz gerçeklerin hani görmek istediğimiz türüsünün öyle olmaya bileceğini fark ettik hani kendimize bu tarz şeyleri itiraf ettiğimizi düşünüyorum ben*(G5. 263- 265 st.).

Damla, eskiden yapmış olduğu çalışmalara baktığında belli bir kaygı taşımadan yaptığını şimdi ise sorgulayarak, ne yapmak istediğini düşünerek çalışmalarına başladığını ifade etmiştir: *Dün, yine böyle çalışmalara döndüm baktım hani ben sadece bir şeyi alıyormuşum yapıyormuşum. Hani boyuyormuşum bir şey araştırmadan yani nasıl diyeyim o şeyin bende bir ifadesi yokmuş....Görmeyi öğrendim*(G6. 286- 289 st.)....*Tasarım sürecime yansması yani bir şeyi artık elime aldığımda bu hani görsel olarak neyi ifade ediyor? Ya da ne bileyim bundan kurgu oluşur mu? Ya da bu mesela atıyorum ki hoşuma gidiyor ama diyorum ki yani bunun diğer çalışmalarla alakası yok. Hoşuma gitti diye yapmam doğru değil falan diyorum....bir şey yapmaya başlarken ilk önce artık eleştirerek bakmaya başladım.*" (G.6 296- 303 st.).

Görsel 14. Damla, t.ü. karışık teknik

Toplumsal yapımızın bir özelliği olarak eleştiri kavramı çoğu zaman olumsuz anlaşılmaktadır. Oysaki eleştiri toplumların ve bireylerin gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Eleştirel bakış açısının kazandırılabilmesinde eğitime büyük rol düşmektedir. Anaokuldan üniversiteye kadarki tüm eğitim programlarında süslü kelimelerle dile getirilen eleştirel düşünme ne yazık ki hayata geçirilememektedir. Sanat tarihindeki birçok yapıt topluma, siyasete, geleneklere, bireylere vb. getirilen eleştirileri içeren anlamlara sahiptir. Bunların atölye ortamlarında konuşulması, farklı düşüncelere saygı duyularak tartışmaların yapılması eleştirel bakış açısının gelişmesinde önemlidir.

Öznel tarih projesinin çıktılarında'derse yönelik olanlar'a ilişkin görüşler; süreklilik içermesi ve dersler arası etkileşim' olarak belirtilmiştir.

"Süreklilik içermesi"ne ilişkin görüşler: Zamanın ve yaşananların değişmesi nedeniyle öğrenciler öznel tarih projesinin gelecekteki atölye gruplarına da uygulanabileceğini çünkü güncelliğini koruyacağını ifade etmişlerdir.

Bahar, farklı dönemlerde de uygulanabilecek bir proje olduğunu ve bu dönemlerin birlikte bir sergisinin yapılabileceğini görüşmede şu şekilde açıklamıştır: *Çok zengin bir konu yani bence hani çok üzerine gidilebilir. Uzun zaman üzerinde çalışılabilir ve işin en güzel tarafı birbirini tekrar etmez. Çünkü zamanda hiçbir şey birbirini tekrar etmiyor....Ben kendi açımdan şöyle söyleyeyim mesela birkaç sene sonra işte buraya gelip sizin...o zamanki gruba böyle bir çalışmayı daha yaptırıp o örnekleri görmek isterim... hani biz böyle yapmıştık şimdiki neler yapmış....bir serginin birçok serginin bir arada olduğunu düşünün. Çok geniş ürünler, çok geniş fikirler olmuş olacak.... çok ciddi anlamda ...her gruba bir katkı sağlayacak* (G1. 433- 451st.).

Ayça'da benzer şeyleri ifade etmiştir: *Aslında gelecek nesillerde bunu yapabilir çünkü hani benim zamanımda onlar vardı onların zamanında farklı şeyler olacak. İşte herkesin aile yapısı farklı, geldiği yer farklı. Hani hepsini topladığımız zaman da aslında değişik şeyler ortaya çıkabilir diye düşünüyorum*(G4. 285- 288st.).

Resim anasanat atölye derslerinde yaptırılacak olan öznel tarih projesi gibi uygulamalar,bireylere odaklanan çalışmalar olduğu için güncelliğini koruyabilecek çalışmalardır. Ayrıca tarih, sosyoloji, kültür, sanat vb. alanlardaki belli sorgulamaları her zaman içereceklerinden daha sonraki dönemlerde de yaptırılabilir.

"Dersler arası etkileşim"e ilişkin görüşler: Öğrenciler almış oldukları derslerin birbiriyle ilişkili olması durumunu olumlu değerlendirmişlerdir. Özellikle Çağdaş Sanat dersi ve resim anasanat atölye dersinin konuları ve işleniş şeklindeki örtüşmelerin kendi gelişimlerine katkı sağladığını ifade eden görüşler bildirmişlerdir.

Ayça, lisans derslerindeki deneyiminin güzel sanatlar lisesi deneyimlerinden farklı olduğunu belirtmiştir. *Ben aslında şeyi öğrendim; Nazik hocanın sayesinde de sizin sayenizde de sanatın belli kalıplardan çıkması gerektiğini öğrendim. Çünkü benim geldiğim yerde de sanat deyince direkt resim işte boya, tuval, fırça budur yani. Ama burada çok değişik şeylerin olduğunu gördüm*(G4. 158- 161 st.)

Eda, atölye dersinde yapılan sunumlarla çağdaş sanat dersindeki anlatımların paralellik göstermesinin sanatçıların kimliklerinin nasıl oluştuğunu kavramalarında etkili olduğunu belirtmiştir: *Çağdaş Sanatta[dersi kastediyor] mesela feminizmi gördük orda kadınların ikinci plana atılmasının ya da şiddet*

görmesinin ya da nasıl söylemek gerekir onu hani eril olandan daha eksik olarak görülmesinin aslında ne kadar...yanlış olduğunu ispatlamaya çabalamalarını gördük orda kimlik sorgulamalarını gördük....sanatçıların kimlik sorgulaması ki çok önemlidir dediğim gibi hani biz şu anda bu yapıdaysak bu düşünce yapımız varsa bugün böyleyse bu kesinlikle kimliğimizle alakalı bir şey nerden geldik nasıl yetiştik nasıl bakıyoruz hayata. O zaman nasıldık şimdi nasılız yani bugünü çok fazla etkiliyo bu açıdan ben aslında sorgulamaların daha sağlam yürüdüğünü fark ettim daha bilinçli olarak yaptık. Biz bunu insanların sorgulamalarını nasıl yaptığını fark ettik. Çünkü her insan farklı farklı sorgular farklı yerlerden tutar meseleyi sanatçıların nasıl yakaladığını fark ettik bizde onunla birlikte kendimizi bir yere koyduk diye düşünüyorum...(G5. 238- 248 st.).

Damla, okula geldiği ilk yıllarda eğitimle ilgili beklentilerinin karşılanmadığını ama daha sonra atölye dersi ve çağdaş sanat dersi gibi derslerin bu beklentiyi giderdiğini şu şekilde açıklamaktadır: Böyle güzel bir duygu oldu. Yani bakış açımın değiştiğini hissettim. Mesela 2. sınıfta şöyle düşünürdüm açıkçası hani ben geldim gideceğim. Hiçbir işe yaramadı, bu okul benim işime yaramadı dedim açıkçası ve şöyle düşünüyordum acaba mezun olduktan sonra başka bir okula gitsem mi?... öğretmen olacağım gerek yok böyle düşünürdüm yani. Ne diyeyim çağdaş sanat derslerinin de etkisi oldu açıkçası, Nazik Hocanın anlattığı bir şeyler. Artı hani bu kendi çalışmalarımızı/fözel tarih projesini kastediyor] ortaya çıkarırken ki o süreç, o düşünme, araştırma bunlarında katkısı oldu(G6. 152- 158st.).

Görsel 15. Damla, Nehir ortak sergisinden, yerleştirme

Görsel 16. Nehir, yerleştirme

Öğrenciler aldıkları eğitim içindeki derslerin birbiriyle ilişkili olmasının eğitimden beklentilerini karşılama yönünde etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Görsel sanatlar eğitiminde uygulamalı, teorik ve pedagojik derslerin birbirinden bağımsız yapılar olmadığı, bir bütünün farklı farklı parçaları olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle güzel sanatlar eğitimi bölümleri ve öğretim elemanları detaylarda olmasa bile genel anlamda bu açıdan ortak bir eğitim anlayışına sahip olmalıdır.

Öznel tarih projesinin çıktılarında "dersin paydaşlarının etkileşimi"ne ilişkin görüşler; 'öğretim elemanının öğrencilere rehberliği ve öğrencilerin birbirlerine etkisi' olarak açıklanmıştır.

"Öğretim elemanının öğrencilere rehberliği" ne ilişkin görüşler: Resim anasanat atölye dersinde öğretim elemanının sanat konusundaki bireysel tercihlerine göre değil öğrencilerin kişilik, kimlik özellikleri ve kendi tercihlerine göre eğitim sürecini planlandığını; öğrencilerin kendilerini rahat ifade edebildiğini, yeni şeyler deneme cesareti gösterebildiklerini, dersten alacakları nota ilişkin kaygı taşımadıklarını, daha çok yapacakları işe yoğunlaştıklarını, kendi sanatsal sorunlarına odaklandıklarını yani demokratik bir eğitim ortamı olduğunu ifade eden görüşler bildirmişlerdir.

Bahar, bazı öğretim elemanlarının kendi tercih ettikleri, beğendikleri ve onayladıkları sanat anlayışına bağlı olarak sanat eğitimi vermelerini eleştiren görüşler bildirmiştir: Ben biliyorum ki mesela sizin birkaç resminizi gördüm bazı arkadaşların tekniği sizin tekniğinize daha yakın, bazılarının ki çok uzak. Bazılarının konusu yakın, bazılarının konusu çok uzak ...çeşitli öğretmenler ne kadar kendine yakınsa o kadar doğru olduğunu düşünüyor ve o öğrencinin üzerine gidiyor....Ama destek olunmayan öğrenci olmuyor diyor, öğrenilmiş çaresizlik oluyor. Yapıyorum, yapıyorum ama olmuyor. O öğretmen benden daha çok şey biliyor olmuyor diyorsa olmuyordur diyor.... Necla Hoca beğenmez, ben bunu yapmayayım şüphesine hiçbir zaman düşmedim. Ben bu konuyu hani siz beğeneceksiniz, beğenmeyeceksiniz diye kendimi yönlendirmedim....Evet, o yüzden dedim hani bizi yönlendirmeniz tam kıvamındaydı diye. Kendi yaşadığım sıkıntı, sıkıntudan sonra kendime büyük bir ders çıkardım. Diğer atölyeye gittiğimde o hocanın benim üzerimde hem teknik açıdan, hem konu açısından çok fazla kısıtlaması vardı. Sadece benim üzerimde değil de diğer arkadaşlar üzerinde de kısıtlama vardı. Sonra birde şöyle bir beklenti oluyor. Hem kısıtlanıyoruz hem böyle kendimizi ifade etmemizi istiyor....Beni yönlendiriyor mesela figür çalışmak zorundasınız ama belki figür beni yansıtmıyor, belki benim içimde hiç figür yok. Hiç figür yapmayan ressamlar var.... Yani hiç yağlıboya kullanmayan ressamlar var. Yani performans sanatı diye bir şey var. Sene 2013

tuval yapmaya zorlayan hocalar var....artık eğitim yöntemleri geliyor her şey geliyor. Tıp geliyor, teknoloji geliyor ama eğitim de geliyor buna bağlı olarak. Hala bu zihniyete sahip öğretmenleri kendi açımdan kabullenemiyorum(G1. 589- 627 st.).

Arzu, farklı atölyelerdeki arkadaşlarının ders aldıkları öğretim elemanın sanat anlayışının etkisinde kalmasını ona benzemelerini, kendi atölyesinde ise farklı ifade biçimlerinin yer almasını şu şekilde değerlendirmektedir: *Şu atölyede bu bunun öğrencisi onun tekniğine yakın deniyo ama bizde... Şey bizim atölyede hani bu öğrenciler Necla hocanın öğrencisi bi bütün halinde hepsi aynı çalışıyo denmez ya bizim aramızda ne bileyim hepimiz farklı bi tarzdayız hepimizin farklı bi konusu var hepimizin farklı bi yaklaşımı var tekniğimiz ayrı malzeme kullanma tarzımız ayrı Bahar'ın maket yapması, benim malzeme kullanmam, Ayça'nın kolaj yapmasını... örnek vereyim(G2. 563- 572st.).*

Resim anasanat atölye derslerinde öğretme- öğrenme süreci öğretim elemanın sanatsal deneyimlerinden yararlanılarak biçimlendirilebilir. Ancak öğrencilerin her birinin farklı bir birey olduğu göz ardı edilmemeli bu nedenle öğretim elemanı sanat uygulamalarında belli bir tek yol değil yollar göstermek adına rehberlik yapmalıdır. Çünkü sanatın özünde var olan özgün ve farklı ifade biçimlerinin yakalanabilmesi için öğrencilere bu fırsatların verilmesi gerekir. Ayrıca öğrenci istek ve ihtiyaçlarının da dikkate alınması onların sanatsal çalışmaları daha istekli gerçekleştirmelerini ve sanat açısından ne yapmak istediklerini daha rahat bulabilmelerini, ifade edebilmelerini ve savunabilmelerini sağlayacaktır.

“Öğrencilerin birbirlerine etkisi” ne ilişkin görüşler: Öznel tarih projesi çalışması ile öğrenciler birbirlerinin geçmişlerini öğrendiklerini böylece herkesin birbirini daha iyi tanıdığını, atölye çalışma ortamında bir samimiyetin oluştuğunu bunun da çalışmalara yansıtıldığını, birbirlerine eleştiriler getirebildiklerini, birbirlerine öneriler verdiklerini belirten görüşler ifade etmişlerdir.

Eda, atölye paydaşlarının birbirlerini daha iyi tanımalarının atölye ortamında yarattığı olumlu atmosferi şu şekilde açıklamıştır:*Aslında birbirimizi tanımak adına daha fazla yol kat ettiğimi düşünüyorum çünkü herkes çocukluğundaki bi takım şeylerin aslında bilinçaltında yer ettiğini gördü...bunlar ortaya çıktıkça birbirimizin karakterini çözmeye anlamında ben daha fazla yol aldığımızı düşünüyorum birbirimizi daha iyi tanıdığımızı düşünüyorum dolayısıyla bu daha çok kaynaşmaya yol açtı tabi (G5. 71- 76st.).*

Damla, atölye arkadaşlarıyla aralarındaki diyalogun, samimiyeti artırması nedeniyle birbirlerini değerlendirmelerinde de bir güven oluşturduğunu şu şekilde ifade etmiştir: *Hocam atölyedeki üretim bence çok iyi, yani herkes bir şey yapmaya çalışıyor ve ben kimsenin övündüğünü görmedim. Yani ben bir şey yapıyorum aman ben şimdi uçtum, kanatlarımı taktım falan kimsede yok o hava. Ya o benim hoşuma da gidiyor. Mesela o bizim aramızdaki samimiyeti de tutuyo içimizden biri farklı bir şekilde yaklaşıyorsa olaya hani gerçekten o samimiyet bozulurdu.... Birbirimizi kötü eleştirmiyoruz. Eleştiriyoruz elbette ki ama kırmadan. Hani burası olmamış bak buraya bu rengi kullan. Mesela ben genelde Eda arkamdadır, Eda' ya danışırım. Arzu'ya danışırım önümde. Ya da tutarım Ayça'nın kolundan Ayça şimdi şuraya bir şey de diye (G6. 474- 482st.)*

Öznel tarih projeleri gibi resim anasanat uygulamalarının, öğrencilerin birbirlerini tanımalarını sağlaması, atölyede samimi, güven veren ve rekabetten çok dayanışmanın ön plana çıktığı bir ortam yaratılmasına yardımcı olabilir. Böyle bir ortam sanatsal üretimin niteliğini ve yoğunluğunu olumlu yönde etkileyecektir.

3. SONUÇ

Görsel sanatlar eğitiminde post-modern bir yaklaşım uygulaması olarak resim anasanat atölye dersinde gerçekleştirilen “Öznel Tarih Projesi” çalışmasına ilişkin, öğrenci görüşlerinden aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Demokratik bir eğitim ortamının oluştuğu,
- Öğrenci merkezli bir eğitim anlayışının benimsendiği,
- Öğrencilere kendilerini tanıma fırsatı verdiği,
- Öğrencilerin kendilerini bir değer olarak gördüğü,
- Yaşam deneyimlerinden yola çıkılarak sanat çalışmaları yaptırmanın öğrenci motivasyonunu arttırdığı,
- Öğrencilerin biçim, içerik ve yaşam deneyimlerini harmanlayarak bir sanat dili oluşturma çabası içinde oldukları; Berna Moran'ın (1994: 153) belirttiği gibi konunun sanatçı tarafından işlenerek içerik haline sokulması yani biçime yoğunlaşması konusunda çaba sarf ettikleri,
- Öğrencilere sanat çalışmalarında kendini yansıtırma fırsatı verdiği,
- Öğrencilerin neyin resmini yapacaklarını fark etmelerini sağladığı,
- Atölye paydaşlarının, sanatsal üretimlerinde birbirlerini desteklemelerini sağladığı,
- Atölye paydaşlarının farklı kimliklerde olmalarını avantaj olarak gördükleri; Ece ve Fazlıoğlu Akın'ın (2015: 9) ifade ettiği gibi kültürel çeşitlilik sayesinde öğrencilerin farklı bakış açıları kazandıkları,

- Atölye paydaşlarının birbirlerine ve diğer insanlara empati duygusuyla yaklaşmalarını sağladığı,
- Bu proje kapsamındaki gerçekleştirilen ortak ve kişisel sergilerin atölye dışında da etki yarattığı,
- Öğrencilerin ortak projeler üretebildiği,
- Öğrencilerin sosyal duyarlılık projeleri geliştirerek çevrelerini etkilemeyi amaçladıkları,
- Çağdaş sanat yaklaşımlarından ve disiplinlerarası ilişkilerden yararlandığı; sanatın tasarlanma ve uygulanma sürecinde disiplinlerarası ilişkilerden yararlanılmasının sanatsal anlatım dilini etkili kıldığı,
- Dersler arası etkileşimin önemli olduğu,
- Yaratıcı ve keşfetmeye uygun bir yaklaşım izlendiği,
- Kalıplardan kurtulma anlayışının benimsendiği,
- Resim yapmanın tekniğin ötesinde bir anlamı olduğu,
- Öğrencilerin resmin biçimsel ve teknik anlamdaki sorunlarını bu uygulamalarla çözebildikleri,
- Öğrencilerin yerel ve geleneksel değerlerin farkına vardıkları ve sanat çalışmalarına yansıtma isteği duydukları,
- Öğrencilerin kültürel değerler, kültürler arası ve kültürleri karşılaştırma yoluyla edindikleri deneyimleri sanat çalışmalarına yansıtmaya çalıştıkları,
- Gelecekteki öğretmenlik yaşantılarında resim anasanat atölye dersindeki uygulamaları çocukların gelişim düzeylerine ve şartlara göre düzenleyerek yansıtmayı düşündükleri,
- Gelecekteki sanat çalışmalarında bu yaklaşımları geliştirerek devam ettirmeyi istedikleri ortaya çıkmıştır.

Sonuç olarak, resim anasanat atölye derslerinde öğretme-öğrenme sürecinin öğrencilerin kendilerini rahatlıkla ifade edebilecekleri, kendi tercihlerini yapabilecekleri, yaşadıkları sorunları sahiplenebilecekleri ve çözüm yollarını araştırmada etkin olabilecekleri öğrenci merkezli bir eğitim anlayışı benimsenmelidir.

KAYNAKÇA

- AKSEL, Erdağ (2002). "Sanat Eğitiminde Cüretkar Sıçramalar: Düşmeler, Kalkmalar, İzlenimler", *Anadolu Sanat:Sanat Eğitimi*, S.13, s. 13-21,Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- BARNARD,Malcolm(2002). *Sanat Tasarım ve Görsel Kültür*, Çeviren: Güliz Korkmaz, 1. Baskı, Ankara: Ütopya Yayınları.
- BERGER, John (1990). *Görme Biçimleri*, Çeviren: Yurdanur Salman, 4. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları.
- COŞKUN, Necla (2011). "Görsel Sanatlar Öğretiminde Öğretim Strateji, Yöntem ve Teknikleri", *Müzik ve Görsel Sanatlar Öğretimi*, Kılıç, L.- Öztürk, A. (Ed.), s. 203-222,Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- ECE, Özlem- FAZLIOĞLU AKIN, Zeynep (2015). "Sanat Eğitimi Yeniden Düşünürken...", *Sanat Dünyamız*,S. 147,s.4-15, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- KIRIŞOĞLUTEKİN, Olcay (2014). *Sanat Bir Serüven*, 1. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- _____(2009). *Sanat Kültür Yaratıcılık*, 1. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- LEPPERT, Richard (2002). *Sanatta Anlamın Görüntüsü*, Çeviren: İsmail Türkmen, 1. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- MAY, Rollo (2008). *Yaratma Cesareti*, Çeviren: Alper Oysal, 11. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları.
- MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI. (2006). *Görsel Sanatlar Dersi Öğretim Programı (1-8. Sınıflar)*, Ankara.
- MORAN, Berna (1994). *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*,9. Baskı, İstanbul: Cem Yayınevi.
- ÖZSOY, Vedat (2007). *Görsel Sanatlar Eğitimi Resim-İş Eğitiminin Tarihsel ve Düşünsel Temelleri*, 2. Baskı, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- SUTTON,Damian-JONES, David Martin (2014).*Yeni Bir Bakışla Deleuze*, Çevirenler: Murat Özbek, Yetkin Başkavak,İstanbul: Kolektif Kitap.
- ŞAHİNER, Rifat (2008). *Sanatta Postmodern Kırılmalar ya da Modernin Yapıbozumu*, İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- _____. (2002). "Yeni Bir Binyılın Eşiğinde Sanat ve Yaratıcılık Eğitimi Üzerine", *Anadolu Sanat: Sanat Eğitimi*, S. 13, s. 75-83,Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- WARD, Glenn (2014). *Postmodernizmi Anlamak*, Çeviren: Tufan Göbekçin, İstanbul: Optimist Yayın.
- YILDIRIM, Ali- ŞİMŞEK Hasan (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 5. Baskı,Ankara: Seçkin Yayıncılık.